

Türkiye Kentlerinin Kentleşme Düzeylerinin Demografik, Ekonomik ve Sosyal Değişkenlerle Belirlenmesi¹

Determining the urbanisation level of Turkish cities with some of the demographic, economic and social variables of urban population

M. Murat Yüceşahin*, E. Murat Özgür

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara

Öz: Küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik yeniden yapılanma ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki esaslı değişim, günümüz dünyasının en önemli süreçleridir. Birçok gelişmiş ülkenin ekonomisi imalattan finansal, uzmanlaşmış, bilgiyi üreten ve elinde tutan süreçlere doğru değişim sergilerken, gelişmekte olan veya yoksul ülkeler hızlı endüstrileşme dinamikleri içerisindedir. Küreselleşmenin getirdiği bu değişimler, daha fazla kalkınabilmek amacıyla ülkeleri ve dolayısıyla kentleri avantajlarını yeniden belirlemeye zorlamaktadır. Böylece ülkelerin kentleşme dinamikleri ile kent sistemleri de zamanla farklılıklar elde etmektedir. Bu makale, Türkiye'nin kentleşmesini, bugünkü kent sistemini ve kentsel hiyerarşik sınıflanmasını incelemektedir. Bu amaçla çalışmada, Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye İstatistik Kurumu)'nün nüfus sayımlarında kent düzeyindeki verileri yardımıyla kentli nüfusun demografik, ekonomik ve sosyal nitelikleri çalışılmaktadır. Çalışmada kullanılan analizler, beşeri coğrafya, demografi ve kent sosyolojisinde kullanılan model ve indislere dayalıdır ve bunlar elde edilebilen verilerle Türkiye'deki kentleşme şartlarına uyarlanmıştır. Çalışmanın en önemli bulgularından biri, Türkiye'nin ulusal kentleşme ağı üzerinde kentli nüfusun demografik niteliklerinden ziyade sosyal ve özellikle de ekonomik niteliklerinin belirleyici olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, kentleşme düzeyi, kentsel-hiyerarşik sınıflandırma, nüfus, Türkiye

Abstract: The fundamental economic restructuring driven by globalisation and the revolution in information and communication technology are the most important processes in our contemporary world. Many developed countries' economies are shifting away from manufacturing toward finance, specialized services, and information processing while many developing or poor countries are industrializing rapidly. These changes are forcing countries and also cities to redefine their advantages in order to become more developed. In this way, countries' urbanisation dynamics and city-systems also gain some differences in the course of time. This paper examines Turkey's urbanisation and its contemporary city-system and urban hierarchical classification. In this case we study the Turkey's demographic, economic, social and geographic features of urban population using census city-level data as published by the State Institute of Statistics. The analysis is relied on models and quantitative indices that are used in human geography, demography and urban sociology and are adapted according to the available material and urbanisation conditions prevailing in Turkey. One of the most important findings of this study is that the general urbanisation level depends mainly on the economic and social factors rather than the demographic factors.

Keywords: Urbanisation, urbanisation level, urban-hierarchical classification, population, Turkey

* İletişim yazarı: M.M. Yüceşahin, e-posta: mmyucesahin@yahoo.com

1.Giriş

Dar anlamıyla kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eden kentleşme, temelde bir toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki değişimlerden kaynağını aldığı için toplumsal, ekonomik ve hatta politik anlamlarla yüklüdür (Wirth, 1938; Brunn ve Williams, 1993; Carter, 1995; Duru ve Alkan, 2002; Montgomery vd., 2003; Keleş, 2004). Bu nedenledir ki kentsel nüfusun sosyal ve ekonomik değişim süreçleriyle birlikte sistematik olarak incelenmesi, kentlere ve/veya kentleşmeye dair iki önemli özelliği ortaya koymuştur (Berry, 1963; Dunn,1970; Papadakis, 1997).

Bunlardan ilki, kentsel alanların kırsal alanları sarf ederek kademeli artışlar ve/veya genişlemeler göstermesidir. Nicel olarak bu artışları veya genişlemeleri belli bir zaman diliminde kentsel merkezlere dönüşen kırsal merkezlerin sayısından ve kentsel nüfusun nispi ve toplam düzeylerde elde ettiği artışlardan anlamak mümkündür (demografik büyüme). İkincisi, kentlerin zamanla kademeli olarak ve çeşitli biçimlerde elde ettiği farklılaşmalardır (sosyo-ekonomik değişim). Bu noktada sözü edilen farklılaşmayı kentsel nüfusa ait zaman ve sosyo-ekonomik değişim şemasının çözümlenmelerinden anlamak mümkündür. Bu şema üzerinde ekonomik açıdan endüstrileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak yeni teknolojilerin girişi, yeni yatırım yolları (ve pazarları) ile yeni kuruluşların ve tersiyer sektör üretiminin ortaya çıkışı etkilidir. Diğer taraftan şema üzerinde, sosyal açıdan, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan ve bireylerin ya da sosyal grupların yeni davranış paternlerini biçimlendirmeye yönelik nicel ve niteliksel faktörler dizisi (sosyal modernizasyon) de rol üstlenmektedir (Darkot, 1956: 93; Karaboran, 1989: 98; Keleş, 1998: 80; Keleş, 2004: 22). Böylece kentleşmenin yapısal boyutlarının yanı sıra zaman içindeki bir değişmeyi farklı (demografik, ekonomik ve sosyal) açılardan anlatan bir süreç olduğu ifade edilebilir (Kılınç, 2005).

Kentleşmenin incelenmesi için çeşitli analizler yapılmakla birlikte genel olarak mekânsal düzeyde iki farklı çalışma alanı ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki, bölgesel ya da ulusal düzeyde kentli nüfusun bir bütün olarak ele alındığı ve buna yönelik analizlerin yapıldığı çalışmalardır (Papadakis, 1997). Bu yaklaşımla kentsel nüfusun demografik, ekonomik, sosyal ve coğrafi özelliklerinde meydana gelen değişimler (gelişim süreci) teorik ve ampirik analizlerle sorgulanmaktadır. İkincisi, kent olma özelliği gösteren yerleşmelerdeki kentsel nüfusun bir sistem olarak görüldüğü ve buna yönelik analizlerin ayrı ayrı yapıldığı çalışmadır (Madden, 1956; Beckman, 1958; King, 1966; Janson, 1971; Toyne, 1971; Papadakis, 1997). Bu yaklaşımla her bir kentin kentleşme düzeyini belirlemek ve düzeylerine göre sıralamak için kentlerin niteliksel, niceliksel ve işlevsel özellikleri irdelenmektedir. Bu yöntem, kentlerin küresel olduğu kadar bölgesel ya da ulusal kentsel ağ üzerindeki rollerini de ortaya koymaya yöneliktir.

Bu makalenin amacı, yukarıda belirtilen ikinci yaklaşıma dayalı olarak, Türkiye’de kentlerin kentleşme düzeylerinin ölçülmesine farklı bir yaklaşım getirmektir. Bunun için, Türkiye’nin 20.000 ve üzeri nüfusa sahip 278 kentsel yerleşmesinde, nüfusun demografik, ekonomik ve sosyal niteliklerine göre, yerleşme sisteminin açıklanmasına yönelik olarak, kentleşme düzeyleri belirlenmiş ve hiyerarşik sınıflandırması yapılmıştır.

Çalışmada yöntem olarak üç ana değişken grubuna yer verilmiş ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, 2002a ve b)’nin 2000 yılı genel nüfus sayımı bültenlerinden derlenen veriler kullanılmıştır. Bu amaçla her bir kent için kentli nüfusa ait demografik, ekonomik ve sosyal nitelikleri ifade edebilecek değişken grupları oluşturulmuştur. Buna göre, kentlerin nüfus büyüklüğü ve yıllık ortalama nüfus artış hızlarının analiz edildiği ilk değişken grubu (Analiz I) demografik nitelikleri (DN); kentlerdeki faal kadın nüfus oranı, kentin üretim yapısı ve tarım dışı faaliyet kolunun sayısının ölçüldüğü ikinci grup (Analiz II) ekonomik nitelikleri (EN) ve işgücü piyasasında faal erkek nüfusun oranı, çalışan kadın nüfusun oranı, meslek gruplarının sayısı ve kentlerin sosyal yapısının ölçüldüğü üçüncü grup (Analiz III) ise kentlerin sosyal niteliklerini (SN) temsil etmektedir (Çizelge 1).

Teorik olarak, beşeri coğrafya, demografi ve kent sosyolojisinde kullanılan nicel kentleşme indislerine ve modellerine dayalı olarak (Papadakis, 1997), kentlere ait DN, EN ve SN’lere göre ayrı

ayrı analizler (I, II, III ve IV) yapılmış ve kentleşmenin derecelendirmesini yapmak üzere kullanılan puanlama cetvelindeki düzey ve puanlar (Papadakis, 1997: 36), Türkiye’de hâkim olan kentleşme şartlarına uyarlanmıştır.

Çizelge 1. Kentsel niteliklerin puanlanma cetveli

Analiz	Simge	Nitelik	Düzye	Puan
I	DN1	Nüfus büyüklüğü	≥500.000	4
			100.000-499.999	3
			50.000-99.999	2
			20.000-49.999	1
	DN2	Yıllık ortalama nüfus artış hızı(%)	≥ 6	4
			4-5.9	3
			2-3.9	2
			0-1.9	1
			< 0	0
	II	EN1	Çalışma çağındaki (12+ yaş) kadın nüfus içinde işgücüne katılanların oranı(%)	≥20
15-19.9				3
10-14.9				2
<10				1
EN2		Kentın üretim yapısı	E1	6
			E2	5
			E3	4
			E4	3
			E5	2
E6		1		
EN3	Kentteki ağırlıklı tarım dışı faaliyet kolunun sayısı	-	İndis değeri 1’den büyük faaliyet kolu sayısı	
III	SN1	Örgütlü işgücü piyasasında faal erkek nüfusun oranı (%)	≥70	3
			55-69.9	2
			<55	1
	SN2	Bir kazanç karşılığında çalışan kadın nüfus oranı (%)	≥7	3
			5-6.9	2
			<5	1
	SN3	Kentteki ağırlıklı meslek gruplarının sayısı	-	İndis değeri 1’den büyük meslek grubu sayısı
	SN4	Kentın sosyal yapısı	M1	5
			M2	4
			M3	3
M4			2	
M5			1	

Üç değişken grubunun analizinden elde edilen demografik, ekonomik ve sosyal niteliklere ait bulgular, her bir kentın genel kentleşme düzeyi ve ulusal-kentsel ağ içerisindeki dizilişlerini ortaya koymak üzere kentlerin bileşik sınıflaması (Analiz IV) bölümünde yorumlanmıştır. Buna göre DN, EN ve SN’lerin puanlandırılmış düzeyleri birleştirilerek her bir kentın genel kentleşme düzeyi (toplam nitelikler, TN) belirlenmiştir (hıyerarşik sınıflandırma). Bu son bölümde, TN’lere göre standart sapmalar esas alınarak beş farklı kentleşme düzeyi oluşturulmuş ve kentler bu düzeylere göre gruplandırılmıştır. Son olarak kentlerin genel kentleşme düzeyleri (TN) üzerinde etkili olan faktörlerin (demografik, ekonomik ve sosyal) ilişki düzeylerini gösterebilmek için DN’ler, EN’ler ve SN’ler için Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır. Bu analizlerin en önemli bulgusu, 2000 yılında Türkiye’nin ulusal kentleşme ağı üzerinde kentli nüfusun demografik niteliklerinden ziyade sosyal ve özellikle de ekonomik niteliklerin önemli role sahip olmasıdır.

2. Türkiye’de Kentleşme Olgusuna Yerleşme Sistemi ve Hiyerarşisi Bağlamında Genel Bakış

Türkiye’de mekânın farklılaşmasını, mekânsal alt ünitelerin niteliksel özelliklerini değişik tekniklerle işleyerek ortaya koyan yerleşme sistemi araştırmalarının (Aydın, 1964 ve 1968; Tekeli, 1971, Tümertekin, 1973; Göçer, 1974 ve 1977; Çezik, 1982; DPT, 1982 ve 2000; Mutlu, 1986 ve 1988; Akder, 1992; Tekeli, 1992; Güvenç, 1999, Tunbul, 2000) ülke yerleşme sisteminin gelişimi ve değişimi konularında çok önemli bilgiler ve karşılaştırmalar sundukları tartışmasızdır (Tekeli, 2006). Diğer taraftan Tekeli’nin (2006: 72-75) değindiği üzere, yerleşme sistemi/yapısı araştırmalarının pek çoğunun kurumsal çalışmalar olmayışının getirdiği sakıncalar (bu çalışmaların sınırlı işgücü ve maddi kaynağa dayanması, bilim çevreleri arasındaki etkileşimin sınırlı düzeyde olmasıyla çalışmaların bireysel ölçekte kalışı) da bulunmaktadır. Söz konusu sakıncalar bertaraf edilirse bu çalışmaların hızla değişen dünya düzeni içerisinde (küreselleşmenin artışı, ekonominin enformel hale gelişi, ileri ekonomilerin mal üretiminden bilgiyi elinde tutmaya doğru bir süreç izlemesi, Kılınç, 2005) ülke yerleşme sisteminin belirlenmesine, değişimine ve sorunların çözümüne önemli katkılar sağlayacakları bir gerçektir.

Bir ülke ya da bölgenin yerleşme yapısı açıklanmaya çalışıldığında genel olarak o ülke ya da bölgedeki yerleşmelerin nüfus büyüklüklerine göre sıralandığı/sınıflandırıldığı ve yerleşmeler arası ilişkilerin betimlenmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir (Tekeli, 2006). Küreselleşmeyle birlikte eş zamanlı olarak ortaya çıkan ekonomik yeniden yapılanma süreçlerinde nüfus ölçütleri (kentlerin nüfus büyüklüklerine göre sıralamaları ve kentli nüfus yüzdesinin kentleşme düzeyi olarak ifadesi) kentleri tanımlamada ve kentleşme düzeyini belirlemede yetersiz kalmaktadır (Karaboran, 1989; Tunbul, 2000; Kılınç, 2005; Tekeli, 2006). Diğer taraftan kent ve kentleşme için evrensel ölçütler belirlenmesi, değişen dünya üzerindeki toplumların farklılıkları, ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal faktörlerin tayin ettiği belirleyicilerle oluşan ülkeler arasındaki farklı gelişmişlik düzeyleri nedeniyle kolay değildir (Hornby ve Jones, 1990: 29; Carter, 1995: 12-13; Kılınç, 2005: 426). Belki daha da önemlisi, içinde bulunduğumuz zamanda kentleşmeyi tek bir ölçüte dayandırmanın mümkün olmayışının kentleşmeyi etkileyen demografik, ekonomik ve sosyal göstergelere başvurmayı kaçınılmaz kılmasıdır.

Küreselleşme süreci, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mekânsal gelişme eğilimlerine eşit olmayan yeni boyutlar eklemeyerek ülke yerleşme sistemini ve yerleşmeler arası ilişkileri yeniden biçimlendirmektedir. Özellikle 1980 sonrasında izlenen politikalarla kırsal yapı yeniden biçimlenirken, bölgesel eşitsizlikler artmış, bunun sonucunda kırsal alanlardan kentlere ve özellikle metropollere yönelik olarak gerçekleşen göç akımlarından daha etkin olan ‘kentten kente göç’ olarak isimlendirilen yeni bir süreç başlamıştır (Akşit, 1998: 26; Özbay ve Yücel, 2001: 17). Buna bağlı olarak Türkiye’de 1980 sonrasında bazı kentlerin gelişme gösterip, bazılarının gerilediği dikkat çekmektedir. Ayrıca bu dönemde metropoller ve büyük kentlerin çekim merkezi olmaya devam edişlerinin ötesinde geçmişte fazlaca öne çıkmayan bazı kentlerin ekonomik nedenlerle önemlerinin arttığı da izlenmektedir. Bu kentlerden bir kısmı ülke metropollerinin etki alanındaki yakın kentler iken, bir kısmı yeni sanayi odakları olarak adlandırılan grup içindekilerdir. Burada, Ege ve Akdeniz kıyılarında turizmin gelişmesinin demografik, ekonomik ve sosyal anlamlarda katkı sağlayarak yeni kalkınma ivmeleri kazandırdığı kentleri de ayrıca belirtmek gerekir (Ataay, 2004: 5-6).

1980’lerden sonra dünyada ulaşım, iletişim ve üretim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak görülen küreselleşme süreci ve bu sürecin ortaya çıkardığı yeni ekonomik yapılanmada kentlerin yönetim ve denetimi, kendi içinde kademelenmiş, işbölümü ve uzmanlaşma yaratmış ve işlevleriyle farklılaşmış bir kentler-sistemi ile yürütülmektedir (Kılınç, 2005: 419). Bütün bu süreçlerle malların ve hizmetlerin üretiminde gerekli olan faktör girdilerinin (toprak, işgücü, sermaye), teknolojinin gelişmesi, üretim ölçeği ile ölçek ekonomilerinin etkisiyle mal ve hizmetlerde taşıma-ulaşım maliyetlerinin değişimi ile Türkiye yerleşme sistemi ve kademelenmesinde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Hiyerarşik bir yapılanma ile oluşmuş mekân örgütlenmesini ifade eden kademelenme, genel olarak yerleşmelerdeki kolaylıklar, sermaye birikimi, yatırımlar ile yerleşmelerin ulaşılabilirlik ve işlevsel özelliklerindeki farklılıklardan kaynaklanmakta ve zamanla bütün bunlara paralel bir değişim sergilemektedir (Çiçek, 2005: 323). Bu anlamda kentleri demografik, ekonomik ve sosyal anlamda yeniden biçimlendiren süreçler, toplam nüfus içinde kentsel nüfus oranındaki artışı, tarımsal nüfusun tarım dışı nüfusa dönüşümünü, kent ölçeklerinin genişlemesini (alansal büyüme), kırsal alanlarda yeni kentlerin oluşumunu ve kentsel ekonomi ile kentleşmeyi (kentsel hayat biçiminin yaygınlaşması) ortaya çıkarmış ve hızlandırmıştır. Bu noktada yukarıda açıklanan süreçler bağlamında Türkiye’de nüfusun demografik, ekonomik ve sosyal özellikleri çerçevesinde kentsel yerleşme sisteminin ve kentlerin bu özelliklere göre kademelenmesinin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

3. Demografik Nitelikler (Analiz I)

3.1. Nüfus Büyüklüğü

Kentlerin hiyerarşik sınıflamasında temel ölçüt, onların nüfus büyüklüklerine göre sıralanmasıdır. Bu sıralamada nüfus büyüklüğü arttığı oranda kentlerin kentleşme niteliklerinde işlevsel açıdan o ölçüde değişiklikler meydana gelmektedir (Darkot, 1956: 93 ve 1967: 8; Karaboran,1983: 53; İsbir, 1991: 5). Söz konusu değişiklikleri kentlere ait iş pazarının işlevsel genişliğinden, üretim yapısının çeşitliliği ve derecesinden, sosyal hareketliliğin yoğunluğundan, bireyler arası ilişkilerin düzeyi ve çeşitliliğinden, ekonomik yapıdaki hareketliliklerden ve bütün bunlara dayalı olarak kentleşme düzeylerinden izlemek mümkündür. Bu bölümde, Türkiye’nin 2000 Genel Nüfus Sayımı’na göre 20.000 ve daha fazla nüfusa sahip yerleşmeleri (daha az nüfuslu kasaba niteliğindeki kentsel yerleşmeler bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur) nüfus büyüklükleri (DN1) ile kentleşme düzeyi arasındaki ilişkiyi yansıtmak üzere dört gruba ayrılmıştır:

- ▶ Metropoller ve büyük kentler (nüfusu 500.000 ve daha fazla olanlar)
- ▶ Orta büyüklükte kentler (nüfusu 100.000 ve 499.999 arası olanlar)
- ▶ Küçük kentler (nüfusu 50.000 ve 99.999 arası olanlar)
- ▶ Çok küçük kentler (nüfusu 20.000 ve 49.999 arası olanlar)

Çizelge 1’de belirtildiği üzere her bir kent, hangi nüfus grubu içerisinde yer alıyorsa ona DN1 değişkeni için bir puan verilmiştir. Buradaki temel nokta, kentleşmenin gittikçe belirginleştiğini anlatmak için en az nüfuslu gruptan en fazla nüfuslu gruba doğru puanların artmasıdır.

3.2. Nüfus Artış Hızı

Bir kentin kentleşme düzeyi, oradaki demografik canlılığa bağlı olduğu kadar kentin kendi çevresine yansıttığı çekiciliğine dayalı olarak da ölçülebilir (Papadakis, 1997: 36). Dolayısıyla kentli nüfusun büyüme hızı üzerinde, kentin çekiciliği ve demografik canlılığı önemli bir rol üstlenmektedir. Herhangi bir dönemde bir kent ya da daha genel anlamıyla bir bölgenin nüfus büyüme hızının değeri, düşüş ya da artış yaşamış olabilir ve bu noktada kentin ya da bölgenin söz konusu dönemde nüfusu iten ya da çeken bir merkez konumunda olmak üzere farklılıklar yaşadığı düşünülebilir. Bu bağlamda Türkiye kentlerinin nüfus artış hızlarının kentleşme düzeyleriyle ilişkisini kurmak üzere, 1980-2000 dönemi için yıllık ortalama nüfus artış hızları (DN2) beş düzeye ayrılmıştır. Bu çalışma kapsamına giren kentsel yerleşmelerin sözü edilen dönemde yıllık ortalama nüfus artış hızı %3,9 olarak hesaplandığından bu değer üzerinde iki (çok yüksek ve yüksek) ve negatif değişim dışında bu değer altında iki düzey (orta ve düşük) belirlenmiştir:

- ▶ Çok yüksek ($\geq\%6$)
- ▶ Yüksek (%4 ve %5.9 arası)
- ▶ Orta (%2 ve %3.9 arası)
- ▶ Düşük (%0 ve %1.9 arası)
- ▶ Negatif ($<\%0$)

Kentlerin yıllık ortalama nüfus artış hızı yükseldikçe daha fazla göç yoluyla nüfus çekim merkezi haline gelebildiği bir gerçektir. Doğal olarak nüfus artış hızına göre çok yüksek ve yüksek

düzyer kentleşme gösteren kentler, doğal nüfus artışlarının yanı sıra yüksek oranlarda göç almaktadır. Oysa orta ve düşük düzeyli kentleşme gösterenler daha zayıf nüfus hareketliliğine sahiptir. Diğer taraftan negatif düzeyli kentler yoğun olarak nüfusunu göç yoluyla başka yerleşmelere kapıran merkezler konumundadırlar ve bu kentler ulusal-hiyerarşik-kentsel ağ içinde en geridedirler (Papadakis, 1997).

Türkiye kentlerinin demografik niteliklerinin değerleri Ek 1’de (DN1 ve DN2 sütunları) gösterilmiş ve bu değerler Çizelge 1’deki puanlama cetveline göre her bir kent için değerlendirilerek puanlar Ek 2’deki ilgili sütunlarda sunulmuştur.

4. Ekonomik Nitelikler (Analiz II)

4.1. Aktif Kadın Nüfus

Bir kentin ekonomik (üretim) işlevlerinin yoğunluğu ve kentli nüfusun ekonomik olarak aktif olanlarının bileşenleri o kentin kentleşme düzeyine ilişkin bilgi vermektedir. Kentlerdeki aktif nüfus oranları cinsiyete göre analiz edildiğinde aslında küresel düzeyde karşımıza çıkan bir gerçekte karşılaşılıyor ki bu aktif kadın nüfus oranlarının erkeklere göre çok daha gerilerde kalmasıdır. Ek 1’de sunulmuş olan çizelgenin yakından incelemesi halinde, Türkiye’de kentleşme düzeyi ve çalışan kadın nüfus oranları arasında pozitif bir ilişkinin varlığı saptanabilir. Oysa aynı ilişkiyi çalışan erkek nüfus için söylemek mümkün değildir. Bu bulgu, en azından Türkiye kentleri için özel/ayırt edici bir özellik olduğundan, çalışma çağındaki (12 yaş ve üstü) kentli kadın nüfus (KN) içinde aktif olanların (Çalışan kadın nüfus, CKN) oranı (EN1) kentleşme düzeyinin ölçülmesinde kullanılabilir. Bu formülden elde edilen sonuçlara göre dört düzey belirlemek ve daha sonra Çizelge 1’de sunulan puanlama cetveline göre her bir kente faal kadın nüfus düzeyine göre puan vermek mümkündür.

$$EN1 = \frac{CKN}{KN} \times 100$$

- ▶ Nispeten yüksek (≥ 20)
- ▶ Orta (%15 ve %19.9 arası)
- ▶ Düşük (%10 ve %14.9 arası)
- ▶ Çok düşük (< 10)

4.2. Sektörel Uzmanlaşma

Kent toplumlarının ayırt edici bir özelliği de kendi içinde farklılaşmış, uzmanlaşmış, tarımsal olmayan bir iş düzeni ile bu işlerde çalışan yine kendi içinde farklılaşmış ve uzmanlaşmış bir nüfusa sahip olmalarıdır (Kıray, 2003: 19). Onun içindir ki kentleşme, kentin ekonomik yapısıyla bağlantılı olarak istihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet koluna (sektör) dağılımı ile de ilişkilidir. Aslında bu, kentteki istihdamın hangi sektör(ler)de yoğunlaştığını ve bu nedenle de kentin baskın ekonomik-işlevsel yapısını göstermektedir. Bu amaçla, DİE (2002a)’nin nüfus sayım bültenlerinde “yerleşim yeri, ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre istihdam edilen nüfus” başlığı altında yayımlanmış olan veriler bu bölüm için yeniden değerlendirilmiştir. İlgili çizelgede on sektör halinde sunulmuş olan veriler, cinsiyet bileşeni göz ardı edilerek üç ana sektöre (primer, sekonder, tersiyer) indirgenmiştir². Bu aşamadan sonra kentin ekonomik-işlevsel yapı bakımından nasıl bir özellik kazanmış olduğunu belirlemek amacı ile beşeri coğrafyada benzerlik indeksi (Similarity Index) olarak ifade edilen indisten (Toyne, 1971; Papadakis, 1997) yararlanılmıştır. Bu indise göre kent (k) ve sektör (s) ile simgelandiğinde; ulusal-kentsel çalışan nüfus (CN), (k) kentindeki çalışan nüfus (CN_k), (s) sektöründe ulusal-kentsel çalışan nüfus (CN_s) ve (k) kentinde (s) sektöründe çalışan nüfus (CN_{ks}) ile temsil edilerek kentin üretim yapısını (EN2) ortaya çıkarmamıza yarayan aşağıdaki formül elde edilmektedir:

$$EN2 = \frac{CN_{ks} / CN_k}{CN_s / CN}$$

Bu formül aracılığıyla sonuçta her bir kent için üç ana sektöre ait indisler elde edilmiş ve bunlar içinde indis değeri 1'den büyük olanlar kentin üretim yapısının şematik sunumunu gösteren Şekil 1 ile Çizelge 1'deki puanlama cetveline göre değerlendirilmiştir. Buna göre EN2 indisi E1 değerini gösteriyorsa bu, kentin hizmet merkezi olduğuna işaret etmekte (Şekil 1) ve bu kent en yüksek puanı (6) almaktadır. Öte yandan EN2 indisi kentin üretim yapısına primer sektör katıldıkça ve önemi arttıkça E4, E5, E6 düzeylerini göstermektedir. Bu da kentlerin kentleşme düzeylerinin düşüşünü ima etmektedir (Çizelge 2)³

P	E6		
S	E5	E3	
T	E4	E2	E1
	P	S	T

P= Primer sektör
S= Sekonder sektör
T= Tersiyer sektör

E1 Hizmet merkezi
E2 Hizmet-endüstriyel merkez
E3 Endüstriyel merkez
E4 Hizmet-tarımsal merkez
E5 Tarımsal-endüstriyel merkez
E6 Tarımsal merkez

Şekil 1. Sektörlerde çalışan nüfusa göre kentin üretim yapısının şematik sunumu (Papadakis, 1997'den esinlenilerek hazırlanmıştır).

Çizelge 2. Kent karakterinin kentleşme düzeyi ve üretim sektörü ile ilişkisi

Kentleşme düzeyi	Üretim sektörü	Kentin karakteri
Çok yüksek	T	E1 Hizmet merkezi
Yüksek	T+S	E2 Hizmet-endüstriyel merkez
Önemli düzeyde	S	E3 Endüstriyel merkez
Orta	T+P	E4 Hizmet-tarımsal merkez
Düşük	P+S	E5 Tarımsal-endüstriyel merkez
Çok düşük	P	E6 Tarımsal merkez

4.3. Ekonomik Aktivite Çeşitliliği

Kentleşmenin düzeyi ve niteliği ile ilgili olarak kentlerdeki üretim sektöründeki ekonomik aktivite çeşitliliği de dikkate alınmaktadır (Papadakis, 1997). Bu anlamda bir kentte tarım dışı ekonomik faaliyet kollarında çalışan nüfusun katıldığı faaliyet kolu itibariyle ulusal ağ içindeki önemini göstermek için ağırlıklı benzerlik indeksinden (Weighted Similarity Index) faydalanılmıştır. DİE (2002a)'nin nüfus sayım bültenlerinde sunulmuş olan verilerden (1)madencilik, (2)imalat, (3)elektrik-gaz-su, (4)inşaat faaliyet kolları, (5)toptan ve perakende ticaret-lokanta ve oteller, (6)ulaştırma-haberleşme-depolama, (7)mali kurumlar-sigorta-taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, (8)yardımcı iş hizmetleri, toplum hizmetleri-sosyal ve kişisel hizmetler faaliyet kollarına dair sektörler için aşağıda sunulan formül aracılığı ile indisler elde edilmiştir. Buna göre (k) kentinde çalışan nüfus (CN_k), ulusal kentsel düzeyde (ef) ekonomik faaliyet kolunda çalışan nüfus (CN_{ef}) ile (k) kentinde (ef) ekonomik faaliyet kolunda çalışan nüfus (CN_{kef}) ve ulusal kentsel çalışan nüfus (CN) ile temsil edilerek her bir kent için ekonomik aktivite çeşitliliği (EN3) aşağıdaki formüle göre elde edilmiştir.

$$EN3 = \frac{CN_{kef} / CN_k}{CN_{ef} / CN}$$

Bu formül sonucunda her bir ekonomik faaliyet kolu için indisler elde edilmiştir. İndisin 1'den büyük olduğu ekonomik faaliyet kolu sayısı ise ilgili kent için EN3 değeri olarak kaydedilmiştir (Çizelge 1)⁴.

Türkiye kentlerinin ekonomik niteliklerinin değerleri Ek1'de (EN1, EN2 ve EN3 sütunları) gösterilmiş ve bu değerler Çizelge 1'deki puanlama cetveline göre değerlendirilerek Ek 2'deki ilgili sütunlarda sunulmuştur.

5. Sosyal Nitelikler (Analiz III)

5.1. Örgütlü İşgücü Piyasasına Katılım

Bir kentin kentleşme düzeyi, kentin demografik canlılığına ve ekonomik kalkınmasına olduğu kadar sosyal gelişim yapısına da bağlıdır. Kentin sosyal gelişmişlik düzeyi, o kentte istihdam edilen nüfusun mesleklere (yapılan iş) dağılımı ve işteki statüsüne göre örgütlü işgücü piyasasına katılımından anlaşılabilir (Papadakis, 1997). Mesleki açıdan bireylerin işgücü piyasasına katılımı ve meslek tercihi, temelde eğitim düzeyi, aile yapısı ve elde edeceği kazancın miktarı, dolayısıyla da yaşam biçimleriyle yakından ilişkilidir. Diğer taraftan kentin işlevsel özelliklerinin ortaya çıkardığı işgücü piyasasının hacmi ve çeşitliliği, teknolojik faktörler, çevresel faktörler, kentin uzmanlaşmış işlevsel yapısı ve kent toplumunda mesleklerin sosyal itibar dereceleri gibi bir dizi faktörlerin etkisi altındadır (Hall, 1975; Walker, 1981; Papadakis, 1997).

Kentli nüfusun yapısal özellikleri (DİE, 2002b) dikkate alındığında istihdam edilen nüfus işteki statüsüne göre işveren konumunda, ücretli olarak veya kendi hesabına çalışıyor olabilir. Erkek ve kadının örgütlü işgücü piyasasında yer alması farklı anlamlar taşımaktadır. Bu piyasada erkekler daha fazla ve durağan olduklarından, istihdam edilen erkek nüfus içinde işveren ve ücretli statüdekilerin oranı (SN1) bir değişken olarak belirlenmiştir. Buna karşılık bireyin ekonomik bağımsızlığı ve onun finansal/sosyal otonomisi kişinin kazancına/maaşına bağlı olduğundan, kadınlar için finansal bağımsızlığı ölçebilecek bir başka indis (SN2) kullanılmıştır. Cinsiyete göre farklı iki indis kullanılması, toplumsal evrim ve erkeklerle eşit haklar elde etmesine istinaden kadınların finansal bağımsızlığıyla ilişkili bir durumdur. SN1'in hesaplanması için işveren (ISV_e) ve ücretli (UC_e) çalışan erkek nüfus toplamı, çalışan erkek nüfusa (CEN) bölünmüştür. SN2 indisi ise; işveren (ISV_k), ücretli (UC_k) ve kendi hesabına (KH_k) çalışan kadın nüfus toplamının, kent nüfusuna (N) bölünmesiyle elde edilmiştir.

$$SN1 = \frac{ISV_e + UC_e}{CEN} \times 100 \quad SN2 = \frac{ISV_k + UC_k + KH_k}{N} \times 100$$

SN1'den elde edilen sonuçlara göre sosyal açıdan erkek nüfusun önemini ve kentleşmeye dair katkısını ölçebilmek için üç düzey belirlenmiştir.

- ▶ Yüksek (> %70)
- ▶ Orta (%55 ve %70 arası)
- ▶ Düşük (<%55)

SN2'den elde edilen sonuçlara göre sosyal açıdan kadın nüfusun önemini ve kentleşmeye dair katkısını ölçebilmek için de üç düzey belirlenmiştir.

- ▶ Yüksek (> %7)
- ▶ Orta (%5 ve %7 arası)
- ▶ Düşük (<%5)

Her bir kent için elde edilen bu yüzdeler Çizelge 1'de sunulan puanlama cetveline göre değerlendirilmiş ve Ek 1 ve 2'de ilgili sütunlarda SN1 ve SN2 için kentsel niteliklerin puan değerleri atanmıştır.

5.2. Kentin Meslek Yapısı

Kentin sosyal açıdan önemli özelliklerinden biri de nüfusun meslek gruplarına dağılımı ve bu dağılıma göre de kentin bir merkez olarak ağırlıklı mesleki yapısıdır. Papadakis'in (1997) değindiği üzere meslek, pek çok nitel faktörle (eğitim, gelenek, bilgi ve yeteneğin kullanımı) ilişkili olduğundan bireyleri diğerinden farklı kılarak davranış kurallarını ve yollarını öğrettiğinden sosyal doyumu motive eden bir elementtir. Bu sayede mesleki yapı; kentlerde belli meslek branşlarında uzmanlaşma sağlayan, kente kimlik kazandıran ve toplumda sosyal açıdan heterojenleşme yaratan önemli bir güçtür. Bu güç, aynı zamanda kentlileşme sürecini hızlandıran ve kentleşme düzeyini olumlu yönde etkileyen faktörlerden biridir.

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de erkek nüfusun ekonomik aktiviteye katılımı kadın nüfusa göre çok daha fazladır ve bu özellik oldukça durağan haldedir. Buna işverenlerin tercihini ve işgücü piyasasının erkek nüfusa daha fazla hitap etmesini ve sosyal-kültürel-ailesel değerler sisteminde erkeğin otoritesinin üstünlüğünü de kattığımızda, kentleşme ve sosyal gelişmede çalışma yaşamındaki erkek nüfusun baskınlığı şaşırtıcı olmaz.

Kentleşme ve kentin sosyal gelişmişlik düzeyi, kentteki işgücünün meslek gruplarına dağılımına dayalı olarak da ölçülebilmektedir (Papadakis, 1997). Bu amaçla DİE'nin (2002a) nüfus sayım bültenlerinde sunulan "yerleşim yeri, yapılan iş ve cinsiyete göre istihdam edilen nüfus" bilgileri, Çizelge 3'te belirtildiği şekilde altı meslek grubuna dönüştürülerek kullanılmıştır. Buna göre; (k) kentinde (m) meslek grubunda çalışan erkek nüfus (CEN_{km}) ve (k) kentinde çalışan erkek nüfus (CEN_k) ile (m) meslek grubunda ulusal-kentsel çalışan erkek nüfus (CEN_m) ve ulusal-kentsel çalışan erkek nüfus (CEN) ile her bir kent için meslek gruplarının temsilini sağlayan indisler (SN3) aşağıdaki formül aracılığıyla elde edilmiştir:

$$SN3 = \frac{CEN_{km}/CEN_k}{CEN_m/CEN} \times 100$$

Bu formülün sonuçlarına göre; indis değeri 1 ve üzerinde olan meslek grubu sayısı, SN3 puan değeri olarak belirlenmiştir (Ek 1 ve 2).

Çizelge 3. Kentlerde istihdam edilen nüfusun meslek/yapılan işe göre sınıflandırılması

Meslek grubu	Meslek
1	Yüksek düzeyli hizmetler: - İlmî ve teknik elemanlar - Serbest meslek sahipleri vb. - Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri
2	Orta düzeyli hizmetler: - İdari personel ve benzeri çalışanlar
3	Düşük düzeyli hizmetler: - Hizmet işlerinde çalışanlar
4	Ticaret ve satış personeli
5	Tarım dışı üretim faaliyetinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar
6	Tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık işlerinde çalışanlar

Kaynak: DİE, 2002, Tablo 4.22.

Endüstrileşme ve kentleşme süreci devam eden bir toplumda uzmanlık üzerindeki vurgu gittikçe artan bir eğilimdir. Dolayısıyla endüstrileşme ve kentleşmeyle bağlantılı toplumsal değişim, mesleki yapıya yansıyan bir süreçtir (Kıray, 2003: 121). Bu itibarla kentleşmenin sosyal yönünü irdelemek üzere ağırlıklı meslek grubunun saptanması da önemlidir. Bu sayede meslek yapısı-kent karakteri-kentleşme düzeyi ilişkisi kurulabilmektedir. Bunun için bir önceki indisin (SN3)

sonuçlarından yararlanmak gerekmektedir. Her bir meslek grubunun SN3 indis değerleri arasında, en yüksek değere sahip olan grup, ağırlıklı meslek grubudur. Buna göre elde edilen sonuçlar Türkiye’deki kentleşme şartlarını dikkate alarak hazırlanan Çizelge 4 ile ilişkilendirildiğinde kentlerin karakterleri ve kentleşme düzeyleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kent karakterleri “yüksek düzeyli hizmet merkezi (M1)”nden “tarımsal merkez (M5)”e dolayısıyla da kentleşme düzeyi “çok yüksekte” “çok düşük”e doğru sıralanmıştır (Çizelge 4). Kent karakterleri Çizelge 1 yardımıyla puana dönüştürülmüş ve her bir kent karakterine 1-5 arasında puan (SN4) verilmiştir⁵.

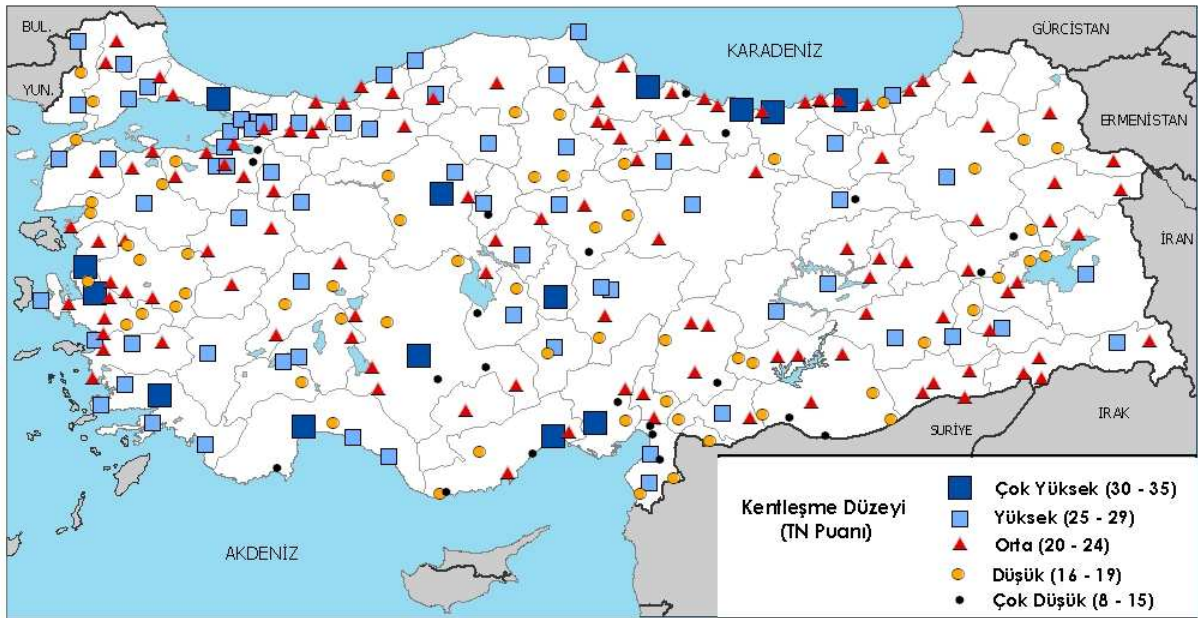
Çizelge 4. Kent karakterinin kentleşme düzeyi ve meslek grubu ile ilişkisi

Kentleşme düzeyi	Meslek grubu	Kentin karakteri
Çok yüksek	1	M1 Yüksek düzeyli hizmet merkezi
Yüksek	5	M2 Endüstriyel merkez
Orta	4	M3 Ticari merkez
Düşük	2 ve 3	M4 Orta ve düşük düzeyli hizmet merkezi
Çok düşük	6	M5 Tarımsal merkez

Türkiye kentlerinin sosyal nitelikleri Ek 1’de (SN1, SN2, SN3 ve SN4 sütunları) ve Çizelge 1 ile ilişkilendirilerek bu niteliklere ait elde edilen puanlar (düzeyler) Ek 2’de sunulmuştur.

6. Sonuç: Kentlerin Bileşik-Hiyerarşik Sınıflaması (Analiz IV)

Bu bölümde çalışmanın önceki bölümlerinde elde edilen Türkiye kentlerinin demografik, ekonomik ve sosyal niteliklerine dair düzeyler (puanlar) birleştirilerek her bir kentin genel kentleşme düzeyi ve böylece de ulusal kentsel ağ içerisindeki konumları (dizilişleri) belirlenmiştir. Bu amaçla Ek 2’de toplam demografik nitelikler (TDN=DN1+DN2), toplam ekonomik nitelikler (TEN=EN1+EN2+EN3) ve toplam sosyal nitelikler (TSN= SN1+SN2+SN3+SN4) ile bu üçünün toplamı (genel kentleşme düzeyi) olarak toplam nitelikler (TN=TDN+TEN+TSN) sunulmuştur. TN’lere ve Şekil 2’ye göre Türkiye’deki kentlerin kentleşme düzeyleri için beş kategori dâhilinde hiyerarşik sınıflama yapılmıştır.

Şekil 2. Türkiye kentlerinin kentleşme düzeyleri, 2000

► Çok yüksek kentleşme düzeyli kentler: TN değerleri 30 puana eşit ve daha fazla olan 14 kent bu kategoride yer almaktadır ve Ek 2'deki azalan sıraya göre bu kentler: Antalya, Ankara, Trabzon, İzmir, Mersin, Muğla, İstanbul, Adana, Konya, Samsun, Ordu, Giresun, Nevşehir ve Aliağa'dır.

► Yüksek kentleşme düzeyli kentler: TN değerleri 25 ile 29 arasında olan 67 kent (Karamürsel (25) ve Diyarbakır (29) arasındaki kentler) bu kategoride yer almaktadır (detaylar için bkz. Ek 2).

► Orta kentleşme düzeyli kentler: TN değerleri 20 ile 24 arasında olan 95 kent (Nizip (20) ve Şanlıurfa (24) arasındaki kentler) bu kategoride yer almaktadır (detaylar için bkz. Ek 2).

► Düşük kentleşme düzeyli kentler: TN değerleri 16 ile 19 arasında olan 80 kent (Güroymak (16) ve Silifke (19) arasındaki kentler) bu kategoride yer almaktadır (detaylar için bkz. Ek 2).

► Çok düşük kentleşme düzeyli kentler: TN değerleri 15 puana eşit ve daha az olan 22 kent bu kategoride yer almaktadır. Tarımsal kimliği kuvvetli olan ve Ek 2'deki azalan sıraya göre bu kentler: Dört Yol, Akçakale, Yenişehir, Erzin, Terme, Pazarcık, Hasköy, Kırıkhan, Suruç, Keskin, İznik, Erdemli, Üzümlü, Boğazlıyan, Bozyazı, Kumluca, Gököy, Bulanık, Çumra, İmamoğlu, Eskil ve Karapınar'dır.

Son olarak bu çalışmada demografik, ekonomik ve sosyal değişken gruplarının her birinin kentleşme düzeyi ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Pearson yöntemiyle dört korelasyon⁶ yapılmıştır (Çizelge 5).

Bu çalışmada kullanılan ve Türkiye'de kentlerin kentleşme düzeyinde etkili olduğu düşünülen değişkenler ile genel kentleşme niteliklerinin korelasyon katsayılarına bakılarak değişkenler arasındaki ilişkiler için şu sonuçları çıkarsamak mümkündür:

Demografik nitelikler kentlerin hem nüfus büyüklüğü (DN1) hem de yıllık ortalama nüfus artış hızlarıyla (DN2) neredeyse eşit ve yüksek düzeyde pozitif ilişkilidir (Çizelge 5, *Korelasyon I*).

Ekonomik nitelikler kentin üretim yapısıyla (EN2) yüksek düzeyli, pozitif ve anlamlı bir ilişki göstermektedir. Ancak kadınların ekonomik aktivite düzeyleri (EN1) ile en az ilişkilidir (Çizelge 5, *Korelasyon II*).

Sosyal nitelikler en çok kentin sosyal yapısıyla (SN4) ilişkilidir ancak işgücü piyasasında erkek nüfusun (SN1) önemli bir etkisi söz konusudur. Diğer yandan sosyal nitelikler çalışan kadınlar (SN2) ile meslek gruplarının sayısı (SN3) ile daha az ilişkilidir (Çizelge 5, *Korelasyon III*).

Çizelge 5. Kentleşme niteliklerinin korelasyon katsayıları ($n = 278$)

Kentleşme niteliği (Değişkenler)	TDN	TEN	TSN	TN
<i>Korelasyon I</i>				
Nüfus büyüklüğü (DN1)	0.73*	-	-	-
Yıllık ortalama nüfus artış hızı (%) (DN2)	0.70*	-	-	-
<i>Korelasyon II</i>				
Çalışma çağındaki (12 yaş+) kadın nüfus içinde faal olanların oranı (%) (EN1)	-	0.49*	-	-
Kentin üretim yapısı (EN2)	-	0.86*	-	-
Kentteki ağırlıklı tarım dışı faaliyet kolunun sayısı (EN3)	-	0.59*	-	-
<i>Korelasyon III</i>				
Örgütlü işgücü piyasasında faal erkek nüfusun oranı (%) (SN1)	-	-	0.62*	-
Bir kazanç karşılığında çalışan kadın nüfus oranı (%) (SN2)	-	-	0.30*	-
Kentteki ağırlıklı meslek gruplarının sayısı (SN3)	-	-	0.47*	-
Kentin sosyal yapısı (SN4)	-	-	0.69*	-
<i>Korelasyon IV</i>				
Toplam demografik nitelikler (TDN)	-	-	-	0.49*
Toplam ekonomik nitelikler (TEN)	-	-	-	0.89*
Toplam sosyal nitelikler (TSN)	-	-	-	0.84*

* $P < 0.01$

Verilerin kaynağı: DİE, 2002- hesaplamalar yazarlara aittir.

Çok önemli bir sonuç olarak, Türkiye kentlerinin genel kentleşme düzeyleri özellikle ekonomik (katsayı: 0.89) ve sosyal niteliklerle (katsayı: 0.84) yüksek düzeyli, pozitif ve anlamlı bir ilişki gösterdiği ifade edilebilirken, demografik niteliklerin (katsayı: 0.49) bu hususta çok da önemli bir ilişki gösterdiği söylenemez (Çizelge 5, *Korelasyon IV*). Bundan Türkiye’de kentlerin kentleşme düzeylerinin belirleyicisi olarak demografik niteliklerden ziyade, ekonomik ve sosyal niteliklerin etkili olduğu sonucuna varılabilir.

Notlar

1. Bu çalışmanın önceki versiyonu Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin 16-17 Ekim 2008’de düzenlemiş olduğu “5. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Türkiye Kentlerinde Mekânsal, Demografik, Sosyo-ekonomik Değişim ve Dönüşümler Sektöründe”nda bildiri olarak sunulmuştur.

2. Primer sektör için, ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık; sekonder sektör için, madencilik ve taş ocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, gaz ve su ve inşaat; tersiyer sektör için, toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme ve depolama, mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri, toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler ve iyi tanımlanmamış faaliyetlere ait veriler gruplandırılmıştır.

3. İzmir kenti için sekonder ve tersiyer sektörlerde indis (EN2) 1’den büyük çıktığından bu kent için Şekil 1’e göre E2 (hizmet-endüstriyel merkez) kent karakteri belirlenmiştir. Daha sonra Çizelge 2’den kentin bu unvanla yüksek düzeyli kentleşme ve kalkınma düzeyinde olduğu sonucuna varılmış ve Çizelge 1’deki puanlama cetveline göre kentin EN2 kentleşme niteliği için 5 puan değeri atanmıştır.

4. Ankara kentinin ekonomik faaliyet kollarındaki indisleri şu şekildedir: madencilik 0,7, imalat 0,5, Elektrik-gaz-su 1,7, inşaat 0,9, toptan ve perakende ticaret ve lokanta ve oteller 0,9, ulaştırma, haberleşme ve depolama 1,0, mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri 1,7, toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler 1,4. Burada indis değeri 1’den büyük 4 faaliyet kolu olduğundan Ankara kenti için EN3 değeri 4 olarak belirlenmiştir.

5. Eskişehir kentinin ağırlıklı meslek grubu 1 olduğundan kentin karakteri “yüksek düzeyli hizmet merkezi (M1)”dir ve SN4 puanı da 5’tir.

6. Korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki ilişkinin miktarını bulup yorumlamak amacıyla kullanılmaktadır. (Büyüköztürk, 2005: 31).

Ekler

Ek 1. Kentlerin niteliklerinin değerleri- diziliş nüfus büyüklüğüne (DİE, 2002a) göre dir.

Kentler	DN1	DN2	EN1	EN2	EN3	SN1	SN2	SN3	SN4
İstanbul	9015028	5,88	23,28	E3	4	86,50	7,20	3	M3
Ankara	3203362	2,67	22,03	E1	4	88,25	6,98	3	M1
İzmir	2232265	5,40	23,74	E2	4	86,37	7,28	2	M3
Bursa	1194687	4,94	22,30	E3	1	85,96	6,93	1	M2
Adana	1130710	3,39	16,16	E2	5	82,41	4,05	4	M3
Gaziantep	853513	4,12	8,26	E3	3	82,12	1,95	2	M2
Konya	742690	4,07	8,22	E2	5	81,12	2,21	5	M3
Antalya	603190	6,23	21,81	E1	5	80,68	6,03	5	M4
Diyarbakır	545983	4,20	10,90	E1	3	82,67	1,94	5	M4
Mersin	537842	4,55	15,86	E1	4	78,83	3,88	4	M3
Kayseri	536392	3,23	10,44	E3	3	85,61	2,81	4	M2
Eskişehir	482793	2,22	16,36	E3	4	87,13	5,27	3	M1
Şanlıurfa	385588	4,81	6,55	E4	4	75,67	0,97	5	M5
Malatya	381081	3,78	11,54	E1	3	79,46	2,75	5	M4
Samsun	363180	3,01	17,96	E1	5	83,11	4,87	4	M3
Erzurum	361235	3,21	8,85	E1	4	82,19	2,03	4	M4
K.Maraş	326198	3,01	9,22	E3	4	79,32	2,16	4	M5
Adapazarı	303989	4,21	12,36	E3	4	82,92	2,96	2	M2
Van	284464	5,60	9,10	E1	4	80,42	1,44	5	M4
Denizli	275480	3,55	27,43	E3	1	83,69	9,01	1	M2

Elazığ	266495	3,11	9,34	E1	5	83,18	2,12	3	M4
Gebze	253487	7,35	17,52	E3	4	87,33	4,65	1	M2
Sivas	251776	1,88	10,37	E1	4	86,53	2,63	4	M4
Batman	246678	5,26	7,53	E4	5	77,52	0,94	5	M5
Tarsus	216382	2,90	16,03	E5	3	77,71	4,01	3	M5
Balıkesir	215436	2,76	15,63	E1	4	83,57	4,58	3	M2
Trabzon	214949	3,42	17,89	E1	6	80,87	4,97	4	M1
Manisa	214345	4,11	18,87	E5	2	84,13	5,38	2	M5
Kırıkkale	205078	0,70	7,74	E1	4	84,79	1,71	4	M4
İzmit	195699	2,10	17,11	E3	3	86,84	4,81	4	M1
Adıyaman	178538	6,05	11,92	E6	4	73,11	1,90	4	M5
Osmaniye	173977	3,63	9,79	E4	3	78,11	1,76	6	M5
Kütahya	166665	2,58	9,99	E2	3	88,43	2,69	4	M4
Çorum	161321	3,78	11,42	E2	5	80,21	3,09	5	M4
İskenderun	159149	1,21	13,78	E1	4	84,74	3,41	3	M2
Isparta	148496	2,70	16,78	E1	2	87,00	4,47	2	M2
Antakya	144910	2,11	14,69	E1	2	76,29	3,92	5	M3
Aydın	143267	3,30	17,73	E1	4	80,43	5,19	3	M4
Çorlu	141525	5,50	30,69	E3	2	85,94	9,81	1	M2
Uşak	137001	3,25	13,23	E3	2	83,54	3,77	3	M2
Aksaray	129949	3,63	8,99	E1	5	74,05	2,21	6	M5
Afyon	128516	2,72	11,81	E1	3	81,89	3,48	5	M4
Siverek	126820	7,30	8,97	E6	3	59,67	0,71	3	M5
Viranşehir	121382	5,45	7,64	E6	3	57,50	0,61	3	M5
Edirne	119298	2,53	21,43	E1	1	84,54	6,50	3	M5
Kızıltepe	113143	6,56	7,36	E4	2	71,39	0,79	4	M5
Tokat	113100	3,10	11,04	E1	2	79,31	2,74	6	M4
Ordu	112525	3,78	19,99	E1	5	76,18	5,44	3	M3
Ceyhan	108602	3,20	12,70	E6	1	73,29	2,28	2	M5
Tekirdağ	107191	3,61	20,11	E1	3	80,89	5,99	3	M4
Erzincan	107175	2,06	10,71	E1	2	87,68	2,23	5	M2
İnegöl	105959	4,26	12,22	E3	1	76,02	3,32	3	M2
Nazilli	105665	2,83	16,44	E6	2	74,90	4,55	4	M5
Karaman	105384	3,61	13,45	E5	2	75,17	3,78	3	M5
Zonguldak	104276	-0,22	16,84	E1	4	86,72	4,97	3	M4
Karabük	100749	0,90	12,28	E3	4	88,29	3,47	4	M4
Siirt	98281	4,22	6,02	E1	2	83,45	1,02	5	M4
Bandırma	97419	3,00	17,70	E4	3	81,16	5,66	3	M5
Turhal	95536	3,56	8,27	E6	3	71,41	1,46	6	M5
Derince	93997	2,10	15,75	E3	4	88,30	4,19	4	M4
Turgutlu	93727	2,63	16,90	E3	1	71,70	5,01	2	M5
Alanya	88346	6,91	18,61	E1	4	76,35	5,57	3	M4
Kırşehir	88105	2,84	10,01	E1	4	77,88	2,57	5	M5
Bolu	84565	3,96	20,46	E3	2	88,67	5,99	3	M2
Bafra	83733	2,56	15,41	E4	4	69,37	3,48	4	M5
Giresun	83636	3,02	20,33	E1	5	80,67	5,54	4	M4
Salihli	83137	2,36	13,20	E6	3	67,53	3,67	5	M5
Ereğli	82633	1,86	11,17	E6	4	69,05	2,60	5	M5
Körfez	81938	4,20	14,40	E3	5	86,49	3,66	3	M2
Akhisar	81510	1,41	15,33	E6	2	65,52	4,21	3	M5

Polatlı	79992	3,04	12,34	E4	1	78,19	3,05	2	M5
Ağrı	79764	3,38	7,96	E4	3	79,79	1,22	4	M5
Ereğli	79486	2,31	15,26	E3	2	87,55	4,37	2	M2
Lüleburgaz	79002	3,97	20,98	E3	3	82,69	6,17	1	M2
Kars	78473	1,44	12,94	E1	2	80,89	2,56	5	M5
Rize	78144	2,94	14,88	E1	5	79,00	3,49	4	M3
Niğde	78088	3,37	13,20	E1	3	79,41	3,59	4	M4
Kozan	75833	2,90	12,36	E4	3	65,87	2,38	5	M5
Çanakkale	75810	3,20	20,49	E1	2	86,00	6,50	3	M4
Amasya	74393	2,18	12,96	E1	2	87,65	3,49	2	M2
Nusaybin	74110	4,36	6,94	E4	4	70,47	0,84	5	M5
Yozgat	73930	3,55	10,41	E1	3	84,21	2,51	4	M4
Patnos	71829	6,87	5,34	E4	2	73,61	0,38	3	M5
Manavgat	71679	8,08	17,92	E1	2	75,41	4,33	3	M4
Nizip	71629	3,04	5,71	E3	3	69,75	1,11	4	M5
Elbistan	71500	3,51	8,25	E4	5	70,55	1,59	5	M5
Erciş	70881	4,72	5,60	E4	3	77,08	0,63	3	M5
Kilis	70670	0,96	5,53	E4	2	73,27	1,29	3	M5
Yalova	70118	2,58	19,04	E3	5	78,56	5,67	4	M3
Cizre	69591	6,23	3,79	E4	4	70,20	0,44	4	M5
Bingöl	68876	4,47	10,05	E1	2	84,55	1,46	3	M4
Muş	67927	2,53	9,42	E4	2	83,48	1,43	5	M4
Nevşehir	67864	3,01	10,00	E1	6	75,84	2,84	5	M3
Tatvan	66748	2,52	7,99	E4	4	84,21	1,00	4	M5
Kadirli	65227	2,37	11,45	E4	3	64,45	2,28	4	M5
Mardin	65072	2,54	10,85	E1	3	85,42	2,33	3	M4
Silifke	64827	5,39	12,32	E4	2	64,38	2,85	3	M5
Kastamonu	64606	3,00	14,81	E1	3	84,44	4,46	3	M4
Silvan	64136	1,93	7,52	E4	3	71,06	0,57	4	M5
Fatsa	63721	5,23	12,71	E4	4	69,08	2,73	4	M5
Gemlik	63710	4,32	14,76	E3	4	84,73	3,80	2	M2
Kırnkhan	63615	1,22	11,12	E6	2	70,28	2,29	1	M5
Burdur	63363	1,75	14,80	E1	2	82,40	4,31	4	M2
Çankırı	62508	2,91	12,78	E1	3	85,80	3,25	5	M4
Söke	62384	2,56	20,77	E6	3	76,05	5,99	2	M5
Ödemiş	61896	2,09	13,32	E6	2	60,47	3,49	3	M5
Ünye	61552	3,90	11,88	E4	4	70,23	2,74	5	M5
Bismil	61182	5,83	10,18	E6	2	63,73	1,03	3	M5
Kâhta	60689	6,54	11,31	E6	3	60,63	1,24	4	M5
Soma	60674	3,45	8,63	E3	3	84,29	2,28	2	M2
Akşehir	60226	2,01	9,38	E4	4	65,38	2,46	4	M5
Iğdır	59880	4,50	11,33	E4	4	73,39	2,00	5	M5
Yüksekova	59662	7,15	7,01	E1	2	86,43	0,60	3	M4
Hakkâri	58145	5,86	11,37	E1	2	91,93	1,20	4	M4
Midyat	56669	5,22	6,55	E4	2	78,02	0,82	4	M5
Düzce	56649	2,02	14,77	E3	3	77,56	3,92	4	M2
Doğubayazıt	56261	4,36	6,67	E4	2	77,43	0,94	3	M5
Gölcük	55790	0,97	12,58	E1	2	92,40	2,77	1	M2
Sorgun	53884	5,14	5,42	E6	4	71,77	0,98	5	M5
Dörtöyl	53597	3,64	9,31	E6	2	78,86	1,82	2	M5

Kırklareli	53221	1,91	19,13	E1	2	83,10	5,35	3	M4
Şırnak	52743	7,84	7,28	E1	2	93,16	0,97	3	M4
Zile	52640	2,71	7,59	E6	3	57,57	1,45	4	M5
Bolvadin	52398	2,69	5,39	E6	2	63,86	0,91	5	M5
Bergama	52173	2,04	16,48	E4	3	74,82	4,38	3	M5
Reyhanlı	52135	2,60	7,50	E6	3	68,81	1,32	3	M5
Silopi	51199	10,09	5,22	E4	4	79,13	0,80	3	M4
Fethiye	50689	6,33	19,86	E4	5	71,10	5,27	4	M5
Anamur	49948	3,87	13,98	E4	3	68,78	2,92	3	M5
Çarşamba	49189	2,74	10,96	E1	3	67,11	2,48	4	M3
Seydişehir	48372	2,38	9,23	E5	4	79,47	1,81	5	M5
Kuşadası	47661	5,87	26,19	E1	4	81,94	7,70	2	M4
Bozüyük	47469	4,83	14,20	E3	2	86,81	4,06	1	M2
Ergani	47333	3,35	7,80	E4	4	75,88	0,90	4	M5
Taşanlı	47224	3,42	5,97	E3	4	80,95	1,50	5	M2
M.Kemalpaşa	46731	2,19	18,13	E2	5	69,02	4,23	4	M5
Çubuk	46605	5,19	9,51	E3	5	82,84	2,27	4	M2
Menemen	46079	3,73	17,46	E5	2	81,66	4,53	2	M5
Merzifon	45613	1,75	12,80	E1	2	79,99	3,51	2	M2
Erbaa	45595	2,96	10,56	E5	2	70,80	2,49	5	M5
Ardeşen	45392	7,78	11,95	E5	3	79,92	1,71	3	M5
Bitlis	44923	2,52	10,94	E4	2	80,46	1,59	4	M5
Niksar	44808	3,19	8,38	E4	5	65,36	1,73	4	M5
Silivri	44530	5,87	23,68	E5	3	81,21	7,10	3	M5
Orhangazi	44426	4,32	17,09	E5	3	77,02	4,99	2	M5
Suruç	44421	4,27	7,01	E6	1	66,60	0,68	3	M5
Ceylanpınar	44258	3,57	5,21	E4	2	83,90	0,50	4	M5
Muğla	43845	2,35	23,99	E1	4	85,48	7,31	3	M1
Tire	42988	1,43	15,71	E5	4	65,77	4,42	2	M5
Keşan	42755	1,96	13,94	E1	4	70,21	4,14	4	M3
Suluova	42715	2,54	6,38	E5	4	75,16	1,43	5	M5
Çumra	42308	3,52	9,30	E6	1	62,06	1,92	1	M5
Ş.Koçhisar	42083	3,26	9,29	E4	4	71,45	1,57	3	M5
Çerkezköy	41638	5,86	28,86	E3	1	90,54	7,91	1	M2
Beyşehir	41312	4,79	8,88	E5	3	71,78	2,14	5	M5
Karacabey	40624	2,62	15,67	E5	2	73,50	4,49	3	M5
Erdemli	40175	3,19	13,50	E6	1	58,14	2,64	2	M5
Birecik	40054	3,45	6,10	E5	3	66,78	1,01	4	M5
Alaşehir	39590	2,18	14,46	E6	3	69,95	4,09	3	M5
Edremit	39202	1,84	14,21	E4	3	78,54	4,08	3	M5
Akçabaat	39102	5,36	12,34	E4	5	74,39	2,28	5	M5
Düzici	39097	4,28	8,24	E6	3	70,44	1,19	4	M5
İslâhiye	38770	2,81	9,67	E4	1	77,00	1,34	3	M5
Torbalı	38099	4,52	21,96	E5	2	77,80	6,19	3	M5
Milas	38063	3,10	17,24	E1	5	72,48	4,98	5	M3
Sandıklı	37804	4,29	8,35	E6	3	60,08	2,08	4	M5
Aliağa	37537	6,08	18,94	E3	5	89,71	5,01	3	M1
Şebinkarahisar	36713	5,18	8,69	E6	3	57,90	1,31	5	M5
Urla	36579	4,66	17,84	E4	3	80,85	5,00	3	M5
Mut	36482	4,78	9,60	E6	4	58,47	1,84	4	M5

Gönen	36263	3,24	13,77	E5	3	75,21	4,41	4	M5
Uzunköprü	36162	1,30	11,23	E4	3	74,83	3,12	2	M5
Besni	36123	4,12	12,61	E6	1	59,45	2,53	4	M5
Bartın	35992	2,75	18,09	E1	5	80,90	5,37	4	M4
Afşin	35834	2,89	6,92	E5	4	74,72	1,16	6	M5
Dinar	35424	2,65	10,31	E4	5	62,61	2,28	4	M5
Sungurlu	35397	1,88	8,26	E4	3	70,59	1,74	4	M5
Yalvaç	35316	2,91	8,66	E5	2	65,64	1,80	4	M5
Karapınar	35285	1,96	5,82	E6	0	48,11	0,92	1	M5
Adilcevaz	35174	6,12	7,84	E6	4	55,24	0,66	4	M5
Develi	35084	2,22	5,28	E5	3	71,07	1,17	4	M2
Talas	34879	7,07	13,55	E1	4	86,84	3,79	3	M1
Keskin	34827	4,34	6,66	E6	1	62,07	0,88	3	M5
Ahlat	34787	6,03	8,60	E6	3	60,30	0,92	4	M5
Samandağ	34641	1,90	9,67	E4	4	58,23	1,97	3	M5
Beyazıt	34441	3,54	11,93	E6	3	73,17	2,92	2	M5
Bilecik	34105	4,07	21,07	E1	2	93,22	5,45	2	M4
Vakıfkebir	33394	4,46	12,34	E4	3	71,05	2,32	5	M5
Bayburt	32285	1,79	6,81	E1	2	78,40	1,47	5	M4
Yerköy	32228	2,14	6,65	E4	3	65,72	1,19	5	M5
Bodrum	32227	5,95	34,00	E1	3	86,20	9,58	1	M4
Bulancak	32182	3,47	14,61	E4	4	71,92	3,32	5	M5
Akçakale	32114	5,27	10,03	E6	1	75,23	0,95	2	M5
Ayvalık	31986	2,51	14,19	E4	2	72,84	4,34	4	M5
Safranbolu	31697	2,44	12,71	E3	5	83,36	4,09	3	M1
Burhaniye	31227	3,50	14,13	E4	2	75,47	3,97	3	M5
Serik	30579	3,25	13,90	E4	2	65,46	3,43	3	M5
Sinop	30502	2,55	21,10	E1	3	84,95	6,35	4	M4
İmamoğlu	30428	3,74	9,98	E6	1	62,25	1,72	1	M5
Üzümlü	30298	7,95	7,77	E6	1	42,93	0,67	2	M5
Gümüşhane	30270	4,33	10,62	E1	4	84,05	2,55	3	M4
Göksun	30232	4,27	10,34	E6	3	70,90	1,37	3	M5
Bor	29804	2,44	12,26	E5	3	71,20	3,20	3	M5
Beşikdüzü	29766	6,86	19,79	E4	3	60,45	4,49	3	M5
Boğazlıyan	29719	5,05	12,26	E6	1	63,52	2,28	1	M5
Karamürsel	29353	3,30	15,78	E3	4	78,44	4,64	3	M1
Çan	28878	3,23	18,29	E3	2	87,03	5,79	1	M2
Bucak	28833	2,12	8,51	E6	3	65,80	2,24	4	M5
Marmaris	28660	6,56	33,00	E1	2	85,38	9,09	2	M4
Gölbasi	28656	1,70	10,75	E4	3	69,81	1,66	3	M5
Hendek	28537	2,50	13,67	E5	4	77,02	3,65	4	M5
Osmancık	28423	3,04	14,98	E5	3	70,74	3,64	2	M5
Simav	28415	4,87	9,32	E4	3	66,48	2,19	5	M5
Kulu	28024	4,20	5,86	E6	2	60,74	0,99	4	M5
Kaman	27962	1,68	7,10	E4	4	66,43	1,42	5	M5
Biga	27549	2,61	12,18	E1	3	72,01	3,71	4	M3
Hınıs	27504	4,73	6,35	E4	3	62,46	0,48	5	M5
Kestel	27496	5,80	30,23	E3	2	84,79	10,07	2	M2
Görece	27214	6,56	12,67	E4	4	71,99	2,18	5	M5
Kozluk	27109	4,91	12,92	E6	2	73,12	1,31	4	M5

Ortaköy	26961	5,53	7,53	E6	3	62,79	1,37	5	M5
Ilgın	26698	2,33	5,34	E5	2	72,90	1,24	5	M5
Bozyazı	26314	4,78	17,06	E6	1	53,36	2,29	1	M5
Yenişehir	26068	2,14	18,18	E6	1	65,90	5,57	2	M5
Erzin	25879	2,30	12,48	E6	2	73,46	2,62	2	M5
Didim	25699	9,22	16,91	E4	2	78,28	4,07	2	M4
Akçakoca	25560	4,88	14,84	E5	2	76,23	3,69	4	M5
Babaeski	25559	1,71	19,78	E1	2	79,74	5,77	2	M2
Of	25478	8,89	9,48	E6	4	68,89	1,63	3	M5
Kemalpaşa	25448	4,58	14,74	E5	4	81,52	3,98	2	M5
Selçuk	25414	3,44	20,70	E4	3	74,21	6,53	2	M5
Çeşme	25257	6,82	21,47	E4	4	81,72	6,02	4	M5
Gerede	25188	4,68	5,47	E3	3	75,33	1,48	4	M2
Suşehri	25137	3,89	8,64	E4	4	63,05	1,17	5	M5
Kırkağaç	25093	1,55	13,88	E4	2	82,03	1,51	3	M5
Kumluca	25081	5,73	22,66	E6	0	41,29	2,83	1	M5
Terme	25052	2,36	11,99	E6	2	66,42	2,47	3	M5
Tunceli	25041	3,33	19,75	E1	2	93,85	3,65	2	M4
Alaca	24983	2,34	7,01	E6	3	63,68	1,13	4	M5
Malkara	24898	2,39	13,63	E4	2	75,98	3,58	2	M5
Kurtalan	24865	4,34	6,11	E4	3	82,24	0,87	4	M4
Boyabat	24681	2,70	10,06	E3	6	74,26	2,59	5	M3
Karasu	24672	4,44	11,50	E4	3	69,55	2,74	5	M5
Şarkıkaraağaç	24502	7,17	7,87	E4	4	58,50	1,64	4	M5
Pazarcık	24374	0,99	11,50	E6	3	64,89	2,44	3	M5
Kula	24217	3,20	7,40	E5	4	66,10	1,72	3	M5
Gölköy	24162	3,43	9,29	E6	2	47,51	0,67	3	M5
Bulanık	24020	4,83	12,68	E6	1	44,90	0,95	2	M5
Karakoçan	23994	6,54	8,46	E4	2	86,77	0,80	3	M5
Malazgirt	23697	2,61	6,80	E4	2	79,15	0,80	3	M5
Tosya	23257	0,98	7,25	E4	2	67,07	1,78	4	M5
Sarıkamış	23236	0,09	11,15	E1	1	90,73	1,94	1	M4
Vezirköprü	23211	2,72	10,78	E4	4	65,24	2,52	3	M5
Akyazı	23192	2,25	14,09	E3	4	71,90	4,17	5	M4
Artvin	23157	2,41	17,19	E1	3	89,98	4,36	3	M4
Gelibolu	23127	2,26	15,17	E4	1	81,98	4,18	2	M5
Oltu	23064	3,12	7,58	E4	4	77,78	1,40	4	M5
Pasinler	22787	0,71	7,68	E4	3	74,99	0,86	4	M5
Yahyalı	22665	1,82	3,98	E6	3	68,39	0,62	5	M5
Çayeli	22546	2,06	10,51	E5	4	78,14	2,12	4	M5
Güroymak	22521	5,90	7,36	E6	3	61,71	0,72	3	M5
Elmadağ	22518	1,99	10,34	E3	3	91,91	2,25	5	M4
Araklı	22506	5,02	8,20	E5	5	69,54	1,44	5	M5
Susurluk	22305	1,67	12,84	E3	3	77,73	3,81	3	M5
Eskil	22125	3,05	13,44	E6	0	20,12	0,75	1	M5
Sarıkaya	22102	5,49	6,30	E6	2	61,16	1,19	5	M5
Sapanca	21727	3,67	13,39	E3	3	80,60	3,56	4	M4
Kağızman	21685	2,47	8,57	E4	3	86,59	1,07	2	M5
Gürsu	21518	4,50	17,16	E5	4	79,14	4,61	2	M5
Devrek	21360	2,77	12,15	E1	2	80,08	3,25	1	M4

Hasköy	21342	7,52	9,23	E6	2	50,13	0,38	3	M5
Kovancılar	21255	7,42	5,88	E4	4	68,90	0,79	5	M5
Demirci	21230	1,89	9,62	E5	4	72,64	2,58	3	M5
Mudanya	20682	3,34	14,42	E5	3	80,72	5,76	5	M4
Şarkışla	20654	2,44	7,69	E4	3	68,27	1,70	5	M5
Emirdağ	20508	1,65	8,49	E1	2	78,78	1,84	2	M4
Akdağmadeni	20312	3,45	11,80	E5	2	71,94	2,98	4	M5
İznik	20169	2,11	11,97	E6	3	53,35	2,95	2	M5

Ek 2. Türkiye kentlerinin kentleşme düzeyleri (TN) (kentsel niteliklerin Çizelge 1 ve Ek 1'e göre puanlandırılmış değerleri, diziliş TN değerlerine göre)

Kentler	DN1	DN2	EN1	EN2	EN3	SN1	SN2	SN3	SN4	TDN	TEN	TSN	TN
Antalya	4	4	4	6	5	3	2	5	2	8	15	12	35
Ankara	4	2	4	6	4	3	2	3	5	6	14	13	33
Trabzon	3	2	3	6	6	3	1	4	5	5	15	13	33
İzmir	4	3	4	5	4	3	3	2	3	7	13	11	31
Mersin	4	3	3	6	4	3	1	4	3	7	13	11	31
Muğla	1	2	4	6	4	3	3	3	5	3	14	14	31
İstanbul	4	3	4	4	4	3	3	3	3	7	12	12	31
Adana	4	2	3	5	5	3	1	4	3	6	13	11	30
Konya	4	3	1	5	5	3	1	5	3	7	11	12	30
Samsun	3	2	3	6	5	3	1	4	3	5	14	11	30
Ordu	3	2	3	6	5	3	2	3	3	5	14	11	30
Giresun	2	2	4	6	5	3	2	4	2	4	15	11	30
Nevşehir	2	2	2	6	6	3	1	5	3	4	14	12	30
Aliğa	1	4	3	4	5	3	2	3	5	5	12	13	30
Diyarbakır	4	3	2	6	3	3	1	5	2	7	11	11	29
Balıkesir	3	2	3	6	4	3	1	3	4	5	13	11	29
Alanya	2	4	3	6	4	3	2	3	2	6	13	10	29
Milas	1	2	3	6	5	3	1	5	3	3	14	12	29
Talas	1	4	2	6	4	3	1	3	5	5	12	12	29
Eskişehir	3	2	3	4	4	3	2	3	5	5	12	13	29
Van	3	3	1	6	4	3	1	5	2	6	11	11	28
Çorum	3	2	2	5	5	3	1	5	2	5	12	11	28
Aydın	3	2	3	6	4	3	2	3	2	5	13	10	28
Aksaray	3	2	1	6	5	3	1	6	1	5	12	11	28
Tekirdağ	3	2	4	6	3	3	2	3	2	5	13	10	28
Erzincan	3	2	2	6	2	3	1	5	4	5	10	13	28
Rize	2	2	2	6	5	3	1	4	3	4	13	11	28
Kuşadası	1	3	4	6	4	3	3	2	2	4	14	10	28
Bartın	1	2	3	6	5	3	2	4	2	3	14	11	28
İzmit	3	2	3	4	3	3	1	4	5	5	10	13	28
Körfez	2	3	3	4	5	3	1	3	4	5	12	11	28
Yalova	2	2	3	4	5	3	2	4	3	4	12	12	28
Fethiye	2	4	3	3	5	3	2	4	1	6	11	10	27
Malatya	3	2	2	6	3	3	1	5	2	5	11	11	27
İskenderun	3	1	2	6	4	3	1	3	4	4	12	11	27
Antakya	3	2	2	6	2	3	1	5	3	5	10	12	27
Afyon	3	2	2	6	3	3	1	5	2	5	11	11	27
Tokat	3	2	2	6	2	3	1	6	2	5	10	12	27

Sinop	1	2	4	6	3	3	2	4	2	3	13	11	27
Marmaris	1	4	4	6	2	3	3	2	2	5	12	10	27
Kayseri	4	2	2	4	3	3	1	4	4	6	9	12	27
Çorlu	3	3	4	4	2	3	3	1	4	6	10	11	27
Boyabat	1	2	2	4	6	3	1	5	3	3	12	12	27
Çeşme	1	4	4	3	4	3	2	4	1	5	11	10	26
Erzurum	3	2	1	6	4	3	1	4	2	5	11	10	26
Elazığ	3	2	1	6	5	3	1	3	2	5	12	9	26
Sivas	3	1	2	6	4	3	1	4	2	4	12	10	26
Isparta	3	2	3	6	2	3	1	2	4	5	11	10	26
Kırşehir	2	2	2	6	4	3	1	5	1	4	12	10	26
Çanakkale	2	2	4	6	2	3	2	3	2	4	12	10	26
Manavgat	2	4	3	6	2	3	1	3	2	6	11	9	26
Çankırı	2	2	2	6	3	3	1	5	2	4	11	11	26
Bodrum	1	3	4	6	3	3	3	1	2	4	13	9	26
Bursa	4	3	4	4	1	3	2	1	4	7	9	10	26
Adapazarı	3	3	2	4	4	3	1	2	4	6	10	10	26
Gebze	3	4	2	4	4	3	1	1	4	7	10	9	26
Bolu	2	2	4	4	2	3	2	3	4	4	10	12	26
Çubuk	1	3	1	4	5	3	1	4	4	4	10	12	26
Safranbolu	1	2	2	4	5	3	1	3	5	3	11	12	26
Kestel	1	3	4	4	2	3	3	2	4	4	10	12	26
Batman	3	3	1	3	5	3	1	5	1	6	9	10	25
Kırıkkale	3	1	1	6	4	3	1	4	2	4	11	10	25
Edirne	3	2	4	6	1	3	2	3	1	5	11	9	25
Zonguldak	3	0	3	6	4	3	1	3	2	3	13	9	25
Siirt	2	3	1	6	2	3	1	5	2	5	9	11	25
Niğde	2	2	2	6	3	3	1	4	2	4	11	10	25
Yozgat	2	2	2	6	3	3	1	4	2	4	11	10	25
Burdur	2	1	2	6	2	3	1	4	4	3	10	12	25
Hakkâri	2	3	2	6	2	3	1	4	2	5	10	10	25
Keşan	1	1	2	6	4	3	1	4	3	2	12	11	25
Bilecik	1	3	4	6	2	3	2	2	2	4	12	9	25
Gümüşhane	1	3	2	6	4	3	1	3	2	4	12	9	25
Biga	1	2	2	6	3	3	1	4	3	3	11	11	25
Gaziantep	4	3	1	4	3	3	1	2	4	7	8	10	25
Denizli	3	2	4	4	1	3	3	1	4	5	9	11	25
Derince	2	2	3	4	4	3	1	4	2	4	11	10	25
Lüleburgaz	2	2	4	4	3	3	2	1	4	4	11	10	25
Gemlik	2	3	2	4	4	3	1	2	4	5	10	10	25
Düzce	2	2	2	4	3	3	1	4	4	4	9	12	25
Tavşanlı	1	2	1	4	4	3	1	5	4	3	9	13	25
Karamürsel	1	2	2	4	4	3	1	3	5	3	10	12	25
Ş.Urfa	3	3	1	3	4	3	1	5	1	6	8	10	24
Iğdır	2	3	2	3	4	3	1	5	1	5	9	10	24
Akçaabat	1	3	2	3	5	3	1	5	1	4	10	10	24
Görece	1	4	2	3	4	3	1	5	1	5	9	10	24
Kütahya	3	2	1	5	3	3	1	4	2	5	9	10	24
Amasya	2	2	2	6	2	3	1	2	4	4	10	10	24
Bingöl	2	3	2	6	2	3	1	3	2	5	10	9	24

Mardin	2	2	2	6	3	3	1	3	2	4	11	9	24
Kastamonu	2	2	2	6	3	3	1	3	2	4	11	9	24
Yüksekova	2	4	1	6	2	3	1	3	2	6	9	9	24
Kırklareli	2	1	3	6	2	3	2	3	2	3	11	10	24
Şırnak	2	4	1	6	2	3	1	3	2	6	9	9	24
Çarşamba	1	2	2	6	3	2	1	4	3	3	11	10	24
M.Kemalpaşa	1	2	3	5	5	2	1	4	1	3	13	8	24
Babaeski	1	1	3	6	2	3	2	2	4	2	11	11	24
Artvin	1	2	3	6	3	3	1	3	2	3	12	9	24
Uşak	3	2	2	4	2	3	1	3	4	5	8	11	24
İnegöl	3	3	2	4	1	3	1	3	4	6	7	11	24
Karabük	3	1	2	4	4	3	1	4	2	4	10	10	24
Çerkezköy	1	3	4	4	1	3	3	1	4	4	9	11	24
Gerede	1	3	1	4	3	3	1	4	4	4	8	12	24
Akyazı	1	2	2	4	4	3	1	5	2	3	10	11	24
Silopi	2	4	1	3	4	3	1	3	2	6	8	9	23
Osmaniye	3	2	1	3	3	3	1	6	1	5	7	11	23
Nusaybin	2	3	1	3	4	3	1	5	1	5	7	10	23
Elbistan	2	2	1	3	5	3	1	5	1	4	9	10	23
Cizre	2	4	1	3	4	3	1	4	1	6	8	9	23
Ünye	2	2	2	3	4	3	1	5	1	4	9	10	23
Adıyaman	3	4	2	1	4	3	1	4	1	7	7	9	23
Kars	2	1	2	6	2	3	1	5	1	3	10	10	23
Gölcük	2	1	3	6	2	3	1	1	4	3	11	9	23
Silivri	1	3	4	2	3	3	3	3	1	4	9	10	23
K.Maraş	3	2	1	4	4	3	1	4	1	5	9	9	23
Ereğli	2	2	3	4	2	3	1	2	4	4	9	10	23
Kızıltepe	3	4	1	3	2	3	1	4	1	7	6	9	22
Bandırma	2	2	3	3	3	3	2	3	1	4	9	9	22
Bafra	2	2	3	3	4	2	1	4	1	4	10	8	22
Fatsa	2	3	2	3	4	2	1	4	1	5	9	8	22
Urla	1	3	3	3	3	3	2	3	1	4	9	9	22
Vakıfkebir	1	3	2	3	3	3	1	5	1	4	8	10	22
Bulancak	1	2	2	3	4	3	1	5	1	3	9	10	22
Kovancılar	1	4	1	3	4	2	1	5	1	5	8	9	22
Merzifon	1	1	2	6	2	3	1	2	4	2	10	10	22
Bayburt	1	1	1	6	2	3	1	5	2	2	9	11	22
Tunceli	1	2	3	6	2	3	1	2	2	3	11	8	22
Mudanya	1	2	2	2	3	3	2	5	2	3	7	12	22
Soma	2	2	1	4	3	3	1	2	4	4	8	10	22
Çan	1	2	3	4	2	3	2	1	4	3	9	10	22
Elmadağ	1	1	2	4	3	3	1	5	2	2	9	11	22
Sapanca	1	2	2	4	3	3	1	4	2	3	9	10	22
Kozan	2	2	2	3	3	2	1	5	1	4	8	9	21
Muş	2	2	1	3	2	3	1	5	2	4	6	11	21
Tatvan	2	2	1	3	4	3	1	4	1	4	8	9	21
Bergama	2	2	3	3	3	3	1	3	1	4	9	8	21
Dinar	1	2	2	3	5	2	1	4	1	3	10	8	21
Beşikdüzü	1	4	3	3	3	2	1	3	1	5	9	7	21
Didim	1	4	3	3	2	3	1	2	2	5	8	8	21

Selçuk	1	2	4	3	3	3	2	2	1	3	10	8	21
Kurtalan	1	3	1	3	3	3	1	4	2	4	7	10	21
Karasu	1	3	2	3	3	2	1	5	1	4	8	9	21
Şarkıkaraağaç	1	4	1	3	4	2	1	4	1	5	8	8	21
Tarsus	3	2	3	2	3	3	1	3	1	5	8	8	21
Manisa	3	3	3	2	2	3	2	2	1	6	7	8	21
Sorgun	2	3	1	1	4	3	1	5	1	5	6	10	21
Torbalı	1	3	4	2	2	3	2	3	1	4	8	9	21
Afşin	1	2	1	2	4	3	1	6	1	3	7	11	21
Develi	1	2	1	2	3	3	1	4	4	3	6	12	21
Araklı	1	3	1	2	5	2	1	5	1	4	8	9	21
Bozüyük	1	3	2	4	2	3	1	1	4	4	8	9	21
Ağrı	2	2	1	3	3	3	1	4	1	4	7	9	20
Patnos	2	4	1	3	2	3	1	3	1	6	6	8	20
Erciş	2	3	1	3	3	3	1	3	1	5	7	8	20
Kadirli	2	2	2	3	3	2	1	4	1	4	8	8	20
Akşehir	2	2	1	3	4	2	1	4	1	4	8	8	20
Midyat	2	3	1	3	2	3	1	4	1	5	6	9	20
Ergani	1	2	1	3	4	3	1	4	1	3	8	9	20
Niksar	1	2	1	3	5	2	1	4	1	3	9	8	20
Simav	1	3	1	3	3	2	1	5	1	4	7	9	20
Hınıs	1	3	1	3	3	2	1	5	1	4	7	9	20
Suşehri	1	2	1	3	4	2	1	5	1	3	8	9	20
Oltu	1	2	1	3	4	3	1	4	1	3	8	9	20
Nazilli	3	2	3	1	2	3	1	4	1	5	6	9	20
Turhal	2	2	1	1	3	3	1	6	1	4	5	11	20
Söke	2	2	4	1	3	3	2	2	1	4	8	8	20
Kâhta	2	4	2	1	3	2	1	4	1	6	6	8	20
Seydişehir	1	2	1	2	4	3	1	5	1	3	7	10	20
Ardeşen	1	4	2	2	3	3	1	3	1	5	7	8	20
Suluova	1	2	1	2	4	3	1	5	1	3	7	10	20
Beyşehir	1	3	1	2	3	3	1	5	1	4	6	10	20
Hendek	1	2	2	2	4	3	1	4	1	3	8	9	20
Çayeli	1	2	2	2	4	3	1	4	1	3	8	9	20
Gürsu	1	3	3	2	4	3	1	2	1	4	9	7	20
Devrek	1	2	2	6	2	3	1	1	2	3	10	7	20
Turgutlu	2	2	3	4	1	3	2	2	1	4	8	8	20
Nizip	2	2	1	4	3	2	1	4	1	4	8	8	20
Silifke	2	3	2	3	2	2	1	3	1	5	7	7	19
Silvan	2	1	1	3	3	3	1	4	1	3	7	9	19
Doğubeyazıt	2	3	1	3	2	3	1	3	1	5	6	8	19
Bitlis	1	2	2	3	2	3	1	4	1	3	7	9	19
Ş.Koçhisar	1	2	1	3	4	3	1	3	1	3	8	8	19
Yerköy	1	2	1	3	3	2	1	5	1	3	7	9	19
Ayvalık	1	2	2	3	2	3	1	4	1	3	7	9	19
Kaman	1	1	1	3	4	2	1	5	1	2	8	9	19
Karakoçan	1	4	1	3	2	3	1	3	1	5	6	8	19
Vezirköprü	1	2	2	3	4	2	1	3	1	3	9	7	19
Şarkışla	1	2	1	3	3	2	1	5	1	3	7	9	19
Siverek	3	4	1	1	3	2	1	3	1	7	5	7	19

Karaman	3	2	2	2	2	3	1	3	1	5	6	8	19
Salihli	2	2	2	1	3	2	1	5	1	4	6	9	19
Ereğli	2	1	2	1	4	2	1	5	1	3	7	9	19
Erbaa	1	2	2	2	2	3	1	5	1	3	6	10	19
Orhangazi	1	3	3	2	3	3	1	2	1	4	8	7	19
Gönen	1	2	2	2	3	3	1	4	1	3	7	9	19
Akçakoca	1	3	2	2	2	3	1	4	1	4	6	9	19
Kemalpaşa	1	3	2	2	4	3	1	2	1	4	8	7	19
Emirdağ	1	1	1	6	2	3	1	2	2	2	9	8	19
Anamur	1	2	2	3	3	2	1	3	1	3	8	7	18
Ceylanpınar	1	2	1	3	2	3	1	4	1	3	6	9	18
Edremit	1	1	2	3	3	3	1	3	1	2	8	8	18
Sungurlu	1	1	1	3	3	3	1	4	1	2	7	9	18
Burhaniye	1	2	2	3	2	3	1	3	1	3	7	8	18
Pasinler	1	1	1	3	3	3	1	4	1	2	7	9	18
Viranşehir	3	3	1	1	3	2	1	3	1	6	5	7	18
Karacabey	1	2	3	2	2	3	1	3	1	3	7	8	18
Düziçi	1	3	1	1	3	3	1	4	1	4	5	9	18
Ş.Karahisar	1	3	1	1	3	2	1	5	1	4	5	9	18
Mut	1	3	1	1	4	2	1	4	1	4	6	8	18
Adilcevaz	1	4	1	1	4	1	1	4	1	5	6	7	18
Ahlat	1	4	1	1	3	2	1	4	1	5	5	8	18
Göksun	1	3	2	1	3	3	1	3	1	4	6	8	18
Bor	1	2	2	2	3	3	1	3	1	3	7	8	18
Kozluk	1	3	2	1	2	3	1	4	1	4	5	9	18
Ortaköy	1	3	1	1	3	2	1	5	1	4	5	9	18
İlgın	1	2	1	2	2	3	1	5	1	3	5	10	18
Of	1	4	1	1	4	2	1	3	1	5	6	7	18
Sarıkamış	1	1	2	6	1	3	1	1	2	2	9	7	18
Susurluk	1	1	2	3	3	3	1	3	1	2	8	8	18
Akdağmadeni	1	2	2	2	2	3	1	4	1	3	6	9	18
Polatlı	2	2	2	3	1	3	1	2	1	4	6	7	17
Kilis	2	1	1	3	2	3	1	3	1	3	6	8	17
Uzunköprü	1	1	2	3	3	3	1	2	1	2	8	7	17
Samandağ	1	1	1	3	4	2	1	3	1	2	8	7	17
Serik	1	2	2	3	2	2	1	3	1	3	7	7	17
Gölbaşı	1	1	2	3	3	2	1	3	1	2	8	7	17
Kırkağaç	1	1	2	3	2	3	1	3	1	2	7	8	17
Malkara	1	2	2	3	2	3	1	2	1	3	7	7	17
Malazgirt	1	2	1	3	2	3	1	3	1	3	6	8	17
Gelibolu	1	2	3	3	1	3	1	2	1	3	7	7	17
Kağızman	1	2	1	3	3	3	1	2	1	3	7	7	17
Bismil	2	3	2	1	2	2	1	3	1	5	5	7	17
Zile	2	2	1	1	3	2	1	4	1	4	5	8	17
Bolvadin	2	2	1	1	2	2	1	5	1	4	4	9	17
Menemen	1	2	3	2	2	3	1	2	1	3	7	7	17
Tire	1	1	3	2	4	2	1	2	1	2	9	6	17
Birecik	1	2	1	2	3	2	1	4	1	3	6	8	17
Sandıklı	1	3	1	1	3	2	1	4	1	4	5	8	17
Osmancık	1	2	2	2	3	3	1	2	1	3	7	7	17

Kula	1	2	1	2	4	2	1	3	1	3	7	7	17
Sarıkaya	1	3	1	1	2	2	1	5	1	4	4	9	17
Demirci	1	1	1	2	4	3	1	3	1	2	7	8	17
İslâhiye	1	2	1	3	1	3	1	3	1	3	5	8	16
Tosya	1	1	1	3	2	2	1	4	1	2	6	8	16
Ceyhan	3	2	2	1	1	3	1	2	1	5	4	7	16
Akhisar	2	1	3	1	2	2	1	3	1	3	6	7	16
Ödemiş	2	2	2	1	2	2	1	3	1	4	5	7	16
Reyhanlı	2	2	1	1	3	2	1	3	1	4	5	7	16
Alaşehir	1	2	2	1	3	2	1	3	1	3	6	7	16
Besni	1	3	2	1	1	2	1	4	1	4	4	8	16
Yalvaç	1	2	1	2	2	2	1	4	1	3	5	8	16
Beypazarı	1	2	2	1	3	3	1	2	1	3	6	7	16
Bucak	1	2	1	1	3	2	1	4	1	3	5	8	16
Kulu	1	3	1	1	2	2	1	4	1	4	4	8	16
Alaca	1	2	1	1	3	2	1	4	1	3	5	8	16
Yahyalı	1	1	1	1	3	2	1	5	1	2	5	9	16
Güroymak	1	3	1	1	3	2	1	3	1	4	5	7	16
Dört Yol	2	2	1	1	2	3	1	2	1	4	4	7	15
Akçakale	1	3	2	1	1	3	1	2	1	4	4	7	15
Yenişehir	1	2	3	1	1	2	2	2	1	3	5	7	15
Erzin	1	2	2	1	2	3	1	2	1	3	5	7	15
Terme	1	2	2	1	2	2	1	3	1	3	5	7	15
Pazarcık	1	1	2	1	3	2	1	3	1	2	6	7	15
Hasköy	1	4	1	1	2	1	1	3	1	5	4	6	15
Kırıkhan	2	1	2	1	2	3	1	1	1	3	5	6	14
Suruç	1	3	1	1	1	2	1	3	1	4	3	7	14
Keskin	1	3	1	1	1	2	1	3	1	4	3	7	14
İznik	1	2	2	1	3	1	1	2	1	3	6	5	14
Erdemli	1	2	2	1	1	2	1	2	1	3	4	6	13
Üzümlü	1	4	1	1	1	1	1	2	1	5	3	5	13
Boğazlıyan	1	3	2	1	1	2	1	1	1	4	4	5	13
Bozyazı	1	3	3	1	1	1	1	1	1	4	5	4	13
Kumluca	1	3	4	1	0	1	1	1	1	4	5	4	13
Gölköy	1	2	1	1	2	1	1	3	1	3	4	6	13
Bulanık	1	3	2	1	1	1	1	2	1	4	4	5	13
Çumra	1	2	1	1	1	2	1	1	1	3	3	5	11
İmamoğlu	1	2	1	1	1	2	1	1	1	3	3	5	11
Eskil	1	2	2	1	0	1	1	1	1	3	3	4	10
Karapınar	1	1	1	1	0	1	1	1	1	2	2	4	8

Referanslar

- Akder, H. (1992) "United Nations Development Programme (UNDP)'s human development report and Turkey country profile", In *Report on the First National Human Development Conference*, Government of Turkey and the United Nations Development Programme, Ankara, 11-26.
- Akşit, B. (1998) "İç göçlerin nesnel ve öznel toplumsal tarihi üzerine gözlemler: Köy tarafından bir bakış", İçinde *Türkiye'de İç Göç*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 22-37.
- Ataay, F. (2004) "Türkiye'de kentsel ve bölgesel gelişme dinamikleri (1923-2000)", İçinde *Küreselleşme Kısacasında Kent ve Politika*, Ed. M. Güneş, Detay Yayıncılık, Ankara, 5-62.
- Aydın, T. (1964) *Anadolu'da İnsan Toplulukları ve Yerleşme İlkeleri Üzerine Bir Deneme*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

- Aydın, T. (1968) *Ülke Düzenleme İlkeleri ve Yerleşme Prensipleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Beckman, M.J. (1958) "City hierarchies and the distribution of city size", *Economic Development and Cultural Change*, 6, 243-248.
- Berry, B.J.L. (1963) "Urban population densities: structure and change", *Geographical Review*, 53, 389-405.
- Brunn, S.D.; Williams, J.F. (1993) *Cities of the World: World Regional Development*, Harper Collins College Publishers, New York.
- Bölen, F. (1978) *Anadolu'da Yerleşme Sisteminin Evriminin Analizi ve Çağdaş Mekân Düzenleme Politikalarına Etkilerinin İncelenmesinde Bir Yöntem Denemesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2005) *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Beşinci baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Carter, H. (1995) *The Study of Urban Geography*, Fourth ed., John Wiley&Sons, London.
- Çezik, A. (1982) *Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı)*, DPT Yayınları No: 1838, SPB350, Ankara.
- Çiçek, H. (2005) "Yerleşme kademelerinin belirlenmesi ve TR83 bölgesi merkezleri sistemi", *İçinde Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu Bildiri Kitabı, BRC Basım ve Matbaacılık, Ankara, 323-340.
- Darkot, B. (1956) "Altıncı genel nüfus sayımı", *Türk Coğrafya Dergisi*, 15-16, 85-104.
- Darkot, B. (1967) "Şehir ayırımında nüfus sayısı ve fonksiyon kriterleri", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 16, 3-8.
- Dunn, E.S. (1970) "A flow network image of urban structures", *Urban Studies*, 3, 239-258.
- Duru, A.; Alkan, A. (2002) "Giriş: 20. yüzyılda kent ve kentsel düşünce", *İçinde 20. Yüzyıl Kenti*, İmge Kitabevi, Ankara, 7-26.
- DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), (2002a) *2000 Nüfus Sayımı (İllere göre): Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, DİE Basımevi, Ankara.
- DİE, (2002b) *2000 Nüfus Sayımı: Türkiye'de İl ve İlçe Merkezlerine Göre Nüfusun Yaş Grupları, İşteki Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı Ayrıntılı verileri*, DİE, Ankara.
- DİE, (2003) *2000 Nüfus Sayımı (Türkiye Geneli): Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, DİE Basımevi, Ankara.
- DPT (Devlet Plânlama Teşkilatı), (1982) *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi-Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi*, Cilt I ve II, Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı, Ankara.
- Göçer, O. (1977) *Ülke Planlama: Çalışma Aksları ve Şehirselleşme Merkezleri, Türkiye İçin Bir Model Denemesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Göçer, O. (1974) *Şehirselleşme ve Şehirselleşme Kademelenme*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Güvenç, M. (1999) "Beş büyükşehirde köken-gelir temelinde mekânsal farklılaşma", *İçinde Bilanço 1923-1998*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 331-350.
- Hornby, W.F. ; Jones, M., (1990) *An Introduction to Population Geography*, Cambridge University Press, Cambridge.
- İsbir, E. G. (1991) *Şehirleşme ve Meseleleri*, Gazi Büro, Ankara.
- Janson, C.G. (1971) "A preliminary report on Swedish urban structure", *Economic Geography*, 47, 249-257.
- Karaboran, H. (1983) "Bölge planlaması bakımından şehir tabirinin Türkiye'de gösterdiği değişiklikler", *Türk Kültürü Dergisi*, 237, 48-54.
- Karaboran, H. (1989) "Şehir coğrafyası ve şehirselleşme fonksiyonları", *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, 1, 81-118.
- Keleş, R. (2004) *Kentleşme Politikası*, Sekizinci Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (1998) *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kılınç, G. (2005) "Değişen dünya düzeni içinde kent ve kentleşme kriterlerinin belirlenmesi", *İçinde Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu Bildiri Kitabı, BRC Basım ve Matbaacılık., Ankara, 417-428.
- Kıray, M. (2003) *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yay. No: 129, İstanbul.
- King, L.J. (1966) "Cross-sectional analysis of Canadian urban dimensions: 1951 and 1961", *Canadian Geographer*, 4, 205-224.
- Madden, C.H. (1956) "On some indication of stability in the growth of cities in the United States", *Economic Development and Cultural Change*, 4, 236-253.
- Montgomery, M.R.; Stren, R.; Cohen, B.; Reed, H.E. (2003) *Cities Transformed: Demographic Change and Its Implications in the Developing World*, The National Academies Press, Washington, D.C.
- Mutlu, S. (1988) "The spatial urban hierarchy in Turkey its structure and some of its determinants", *Growth and Change*, Summer, 53-74.
- Mutlu, S. (1986) "City-forming propesities in a central place hierarchy: application of Beckman-McPherson model to the Turkish urban system", *The Annals of Regional Science*, 28-45.
- Özbay, F. ve Yücel, B., (2001) "Türkiye'de göç hareketleri, devlet politikaları ve demografik yapı", *İçinde Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi*, F.Özbay, B.Yücel, İ.Sezal, A. Toros, H.Y. Civelek, S. Yener, İ. Koç (edl.), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, Ankara, 69-95.
- Papadakis, M.E. (1997) "Growth and hierarchical classification of Greek cities, 1951-1981", *Ekistics*, 63, 32-42.

- Tekeli, İ. (2006) "Yerleşme yapıları ve göç araştırmaları", İçinde *Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*, Der. A. Eraydın, Dost Kitabevi, Ankara, 68-83.
- Tekeli, İ. (1992) "United Nations Development Programme (UNDP)'s human development report: implications for regional development policies", In *Report on the First National Human Development Conference*, Government of Turkey and the United Nations Development Programme, Ankara, 43-58.
- Tekeli, İ. (1971) *Planlama ve Ülkesel Planlama Üzerine*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Toyne, P.; Newby, P. (1971) *Techniques in Human Geography*, Macmillian Publication, London.
- Tunbul, M. (2000) *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT Yayınları, No: 2520, Ankara.
- Tümertekin, E. (1973) *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 72, İstanbul.
- Wirth, L. (1938) "Urbanism as a way of life", *American Journal of Sociology*, 44, 1-34.